

D. D.
SPECIMEN ACADEMICUM,
DE
SUPERSTITIONE
VETERUM FENNORUM
THEORETICA
ET
PRACTICA,

Cujus
PARTEM PRIOREM,
CONSENSU AMPLISS. SENAT. PHILOS. IN RE-
GIO FENNORUM LYCEO,
PRÆSIDE
MAG. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQUENTIÆ PROFESS. REG. ET ORD.

Examini publico offert

AUCTOR

CHRISTIANUS ERICI LENCQVIST,

Satacundensis.

Tempore ante meridiem consveto diei *6. Maji* Aprilis

Anni MDCCLXXXII.

ABO Æ,

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL,

S:Æ R:Æ M:TIS
MAXIMÆ FIDEI VIRO,
REVERENDISSIMO PATRI AC DOMINO,
D.NO CAROLO FRID.
MENNANDRO,

S. S. THEOLOGIÆ DOCTORI,
REGNI SVIO-GOTHICI ARCHI-EPISCOPO,
ACADEMIÆ UPSALIENSIS PRO-CANCELLARIO,
CONSISTORII IBIDEM ECCLESIASTICI PRÆSIDI,

MÆCENATI SUMMA PIETATE COLENDO.

Si TUIS, VIR REVERENDISSIME, opibus adjutum hoc opusculum, dum tandem in lucem prodit, Tuo etiam NOMINE ornari gestit, id ne mirum putes. Immortalia TUA in Patriam nostram Ecclesiam, Clerum Fennicum, & speciatim parentem meum, merita, hoc quaecunque officii testandi genus, & grati animi indicium a me exegere. Si veniam hujus ausus, TUAMQUE gratiam implevero, summam votorum meorum me obtinuisse existimabo; usque ad cineres permansurus

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

Devotissimus Client

CHRISTIANUS LENCQVIST.

S:Æ R:Æ M:TIS
MAGNÆ FIDEI VIRO,
REVERENDISSIMO PATRI AC DOMINO,
D:NO JACOBO JOH.
HAARTMAN,
DIOCESEOS ABOËNSIS EPISCOPO,
REGIÆ IBIDEM ACADEMIÆ PRO-CANCELLARIO,
CONSISTORII ECCLESIASTICI PRÆSIDI,
MÆCENATI MAXIMO.

DUM TU, REVERENDISSIME PRÆSUL, superstitionis & impietatis debellandæ ac veræ religionis Christianæ asserendæ causâ, indefesso studio apud nos, quotidie excubias agis, multis Ecclesiam & Clerum Fennicum meritis TIBI devincis. Opusculum igitur hoc NOMINI Tuo dicare me audsum fuisse, ægre ne feras. Postulat hoc mea in Te pietas, qua Te ad urnam usque prosequar,

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

Cultor humillimus
CHRISTIANUS LENCQVIST,

§. I.

Quam præstans Dei donum, quo homines beare voluit, sit Verbum Ejus sive Scriptura Sacra, vel mox patescere arbitror, si conferre quis voluerit lucem Christianismi, cum tenebris paganismi. Quis nauta, in tempesta & illuni nocte mare sulcans, in tot & tam exitiales incidere potest syrtes, ac genus humanum, gentilismo occæcatum, circa doctrinam de Deo? Quam insanæ opiniones? quam ridiculi mentis conceptus? quam mira somnia? quam stultæ inventiones fuerunt illæ, quibus gentes in divinis & sacris se deceperunt? Quam absurda fuit Theologia gentilis, & quam stolidus Deum colendi modus? Quot nationes exstiterunt, tot in religione diversi sensus; qui in nulla alia re, tam conspirarunt amice, quam in eo, quod omnes a vero aberrarunt. Scopus quidem horum hominum fuit, Numinibus suis, seu invisibilibus illis naturis, quibus salutem suam cordi esse putarunt, & a quibus bona malaque in se proficisci censuerunt, pietatem præstare, ipsisque se reddere gratos acceptosque. Sed placita ipsorum de istis naturis, ac cultus ille, quem ipsis præstare voluerunt, in absurdissima abierunt fragmenta. Quod maxime mirari convenit, est, quod una fere natio & gens præ alia multum hic de meliori sensu & sapientiori instituto gloriari nequit. Ipsi Philosophi eorum, & qui aliis videri volebant sagaciores, æque ferme desipuerunt ac vulgus. Quocirca etiam, quod maxime dolendum, totam religionis gentilis fabricam, apud nullum reperimus populum, ad emenda-

mendationem morum collineasse, vel eo spectasse ut homines redderentur meliores, sed potius incitamenta vitiorum ipsis suppeditasse.

Describere igitur cujusque gentis sacra, nil quidem aliud est, quam enumerare varii generis ineptias, longamque nectere catenam stultissimarum fabularum; qualem laborem suscipere, vix esse operæ pretium videatur. Attamen cum omnis cognitio historica delectet, ac nihil fere sit, ad antiquos mores & instituta gentis alicujus spectans, unde aliquid ad suum studium adjumenti non hauriant priscarum rerum curiosi; spero haud ingratum fore litterarum amicis conatum meum, si veterum Fennorum Theologiam & Magiam, licet nil aliud fuerit, quam vana Superstitio, in lucem protrahere annitar. Omnes videlicet culturæ nationes, nostro ævo multum jam desudarunt, in depingendo gentilismo suo; ut quales fuerint olim in ethnicismo, & quales jam sint, monstrarent. Quare igitur Finlandia diutius celabit priscas suas tenebras, & non ad gloriam Patris luminum, qui ipsam tandem gratiose illuminavit, in apricum producet, quomodo ipsa quoque quondam a principe tenebrarum occæcata, procul fuerit a municipio Israelis, & Diis alienis serviverit? Sed dum mare hoc ingredi conor, horridum & scopulosum id occurrit, mihiq; vix ulla suppetit cynosura & pyxis. Nam in historia Fennica non licet scriptis niti annalibus, nec fontibus propriis aliis. Gens etenim hæc olim ignorantiae & oblivionis tenebris, velut sepulta fere jacuit. Non litteræ nobis erant, nec monumenta ulla supersunt; ita ut sub gentilismo nemo nostrum valuerit, aliquid de gentis rebus posteritati prodere. Ex gentium vicinarum actis & historiis pauxillum lucis mutuamur, & reliquiis quorundam carminum, (valde quidem laceratis jam illis, disjectis, interpolatis & inter se confusis), quæ a majoribus accepta

pta vulgi ore in remotioribus regionis angulis adhuc, parcius licet, feruntur. Quod igitur de idolomania atque superstitione Fennorum proferre possum, id ipsum maximam partem ex hujusmodi carminibus conquistum est, consultis reliquiis priscæ superstitionis, adhuc exstantibus apud plebem; nec non ex poemate quodam brevi, maxime trito, quod Episcopus quondam Aboënsis M. MICHAEL AGRICOLA de Diis Fennorum composuit & *Versioni* suæ *Psalterii Davidici* præmisit A:o 1551 editæ (cfr. *Vidn. utgifsne af et Sällskap i Åbo*, pro A:o 1778, p. 93 & 96). Hoc carmen lucubrationibus suis, cum brevi commentariolo inseruerunt Episcopus PETRUS BÅNG in *Hist. Eccl. Sveo-Goth.* (Lib. XI. C. XI. p. 206. sqq.), & M. GABRIEL ARCTOPOLITANUS in *Dissertatione* edita Upsaliæ A:o 1738, *De Origine & Religione Fennorum* (Cap. II. §. IV, p. 35. sqq.) unde hic repetere piget. Cfr. etiam MICH. WEXIONII *Epitome Descr. Sueciæ, Gothiæ, Fenningiæ, &c.* Lib. X. Cap. II. Sed carmen hoc duo habet vitia: primum enim inter Tavastorum & Carelorum Deos numerat tales, qui Dii fuerunt communes totius Finlandiæ; deinde plures magni nominis Deos Fennorum plane præterit, nominatis aliis, quos an nostrates adoraverint, dubium videri possit.

Tam levibus etsi adjutus auxiliis, tenui quæ mihi est Minerva telam tamen hanc, quam exorsus sum, per texere conabor; quam alii meliori instructi suppellectili libraria, ac præsertim carminibus vetustis Fennicis, aliisque opibus, continuanto; meque si lapsus sum, benigne emendanto. Tu vero, benevole lector,

*Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum.*

SECTIO PRIOR,

De

*Superstitione Veterum Fennorum
Theoretica.*

§. II.

Superstitionem, dum veterem Fennorum religionem nuncupo; nihil præter rem & veritatem ipsi tribuere, me puto. Quamvis enim non plane negem, majores nostros etiam in ethnicismo multos habuisse sanos & rationi convenientes sensus, utpote de immortalitate animæ, de existentia Dei ac necessitate eum venerandi, & sic porro; ut plurimum tamen in divinis & sacris a norma rectæ rationis, & veritatis revelatæ, longe necesserunt, ac miseræ superstitioni litarunt. Quid autem intellectum velim vocabulo *Superstitionis*, & quotuplex illa apud nostrates fuerit, enodare paucis me oportet.

Superstitio mihi nihil aliud est, quam vitium mentis humanæ, quo divinitatem quandam iis rebus inesse opinatur, in quibus tamen divinitas nulla est; ex qua falsa opinione, actiones variæ stultæ nascuntur, & consilia perversa, quæ adminiculis æque ineptis, specie quadam supernaturalibus, vel in suum commodum vel aliorum detrimentum, promovere laborant. Hinc recte dispesci eam in *Theoreticam* & *Practicam*, facile patet. *Superstitio* nempe *Theoretica* nihil aliud est, quam vana de Deo persuasio, qua divinitas tribuitur vel hominibus defunctis, vel rebus creatis aliis, vel ipsi genio infernali; talesque pro Diis coluntur. Pertinet ergo huc paganismus totus, cum sua idolomania & dæmonolatria. Nasci-

Nascitur porro hinc *Superstitio practica*; quæ in ipsius cultus ratione, qui ejusmodi idolis exhibetur, consistit, aliisque inde fluentibus institutis & actionibus. Quorsum etiam ars magica & incantatoria spectat; de qua in sequentibus.

§. III.

Noachus quidem proximique ab ipso nepotes, nequaquam intermiserunt, ut credibile est, liberis posterisque suis, instillare sanos de Deo & religione sensus. Proximis ergo a diluvio temporibus, doctrina de Deo penes homines, quodammodo adhuc mansit intemerata; ita tamen, ut puritas hæc ejus, apud unam gentem rectius diutiusque conservaretur quam apud aliam. Sensualitas vero, seu inclinatio hominum ad res visibiles, & in sensus incurrentes maxime amplectendas, cum desiderio auxilii citi & præsentis in quavis calamitate sibi comparandi, stupidis hominibus, in infantia mundi, sine dubio primam dedit ansam in idololatriam prolabendi. Parentes & præceptores, invisibilem Dei naturam & præsentiam, suis proponere voluerunt modo vivido, ipsisque conceptibili, per imagines simulacra & symbola visibilia illis exhibita. Sic sensim prolapsus fiebat a Creatore ad creaturas, ab invisibili ad id quod oculis cernitur. Rom. I: 19--23. Defectus verbi scripti & penuria fidæ institutionis, accedente quoque astu principis inferorum, ad lucem extinguendam tenebrasque inducendas, non parum contulit. Id vero maxime est pudendum, doctrinam de Deo, uno & omnipotente, tam facile ac cito fuisse deperditam, insanumque polytheismum & Aristocratiam quandam in cœlum ejus loco introductam; quasi unus non sufficeret Deus rebus singulis gerendis, mun-
doque gubernando, & tot hominum salutis curandæ, pre-
cibus-

cibusque audiendis, sed vi unita multorum opus esset; licet unus tamen communiter ut præses & reliquorum omnium supremus rector agnosceretur. Crassus videlicet hic sese prodit Anthropomorphismus. Qui sapientiores haberi volebant ceteris, machinamque mundi oculis scrutari attentioribus videri cupiebant, Philosophos innuo, in Hylotheismum fere inciderunt, Deumque cum natura turpiter confuderunt. Quorum quidem multos ego istis etiam cœciores judico; utpote qui mentis sapientissimæ opus, fines & providentiam in universo animadverterent nullam, sed vel fortuito atomorum concursui, vel necessitati cuidam fatali, cuncta tribuerent.

Generatim vero omnis superstitio idololatrica universa in duos velut ramos principales abit; *Occidentalem* seu Græcicam, & Orientalem, appellare liceat (a). Nimirum apud gentes ad occiduum solem vergentes, Græcos præsertim & Romanos, invaluit opinio ex hominibus oriri posse Deos (b). Quare plerique Græcorum Romanorum Dii Deæque, nil aliud fuerunt, nisi celebres olim reges, principes, heroes, alique magni nominis viri & foeminae. Hi post mortem cœlites facti putabantur,

B

tur,

(a) Præeunte VITRINGA, (*ad Jesaj. C. XLVI v. I. T. II. p. 601. sqq.*); a quo tamen dissentit BRÜCKERUS *Hist. Crit. Philosophiæ*, T. I. P. II. Lib. II. Cap. II. §. XV.

(b) Manifestior saltem, notior & vulgatior hæc vesania, in his populis fuit, quam in Orientalibus. Non tamen negamus, traductas ad novos hos cœlites multas opiniones & traditiones fuisse, quæ ex antiquissima mortalium religione remanserunt; ut etiam postea Philosophi vulgaris superstitionis palliandæ causâ, magnam ejus partem, ac Deorum istorum gesta & attributa plurima, ad physicas & philosophicas rationes traducere studuerunt. De Celtarum ac florentium apud eos Druidarum religione, ob defectum monumentorum, e quibus plene tutoque cognosci queat, neque hac in parte certi quid statuere valeamus: quos recentiorum multi acriter defendere conantur. Cfr. ex, gr. *Galic Antiquities* ---- by JOHN SMITH. Lond. 1781, 4to.

tur, hominumque in terris viventium curare res; certa-
que cuivis potentia adjudicabatur, aliis imperium exer-
centibus in cœlum, aliis in elementa, aërem, ignem, a-
quam, terram, plantas, montes, imo orcum ipsum. Et
quod Dii ipsorum quivis certis modo præficerentur re-
bus, potestateque divisa uti existimarentur, ista quoque
inde nata est opinio, eos raro consentire, sed locum
habere inter eos discrepantes sententias; ita ut quod alius
vellet promovere, id alius repellere studeret. Qui HO-
MERI *Iliada* vel obiter inspexerit, non sine stomacho a-
nimadvertet, quomodo in senatu Deorum, belli Troja-
ni tempore, ex mente Græcorum omnes illæ technæ &
fraudes usurparentur, quæ in aulis regum & principum
a corruptissimis sceleratissimisque solent adhiberi purpu-
ratis & ministris.

Sed *Orientalium populorum* idololatria aliter videtur
fuisse comparata. Sic HERODOTUS Libr. I Cap. 131.
Persarum mores docet maxime diverſos fuisse a Græcis.
*“Apud illos enim non in usu fuisse templa, altaria & ima-
gines Diis statuere; quin stultum ab iis hoc habitum: quod
non putarent Deos posse ex hominibus oriri. Quare solitos
esse editissimis conscensis montibus, Jovi hostias immolare,
toto cœli ambitu Jovis nomine appellato; sacrificasse autem
soli lunæque & telluri, igni, aquæ atque ventis.”* Orienta-
lium itaque religio consistebat in naturalium rerum præ-
cipuarum cultu & veneratione (c); præcipue autem So-
lis,

(c) Quia a primævo lumine propius aberant, ac virtutes Creato-
ris divinas, ex his ejus operibus maxime elucere putabant; illa pri-
mum ut divinitatis symbola venerabantur, mox iis ipsis divinitatem
tribuebant: quam hominibus æque facile adscribere nequibant, quo-
rum & natales & mortem noverant. Græci autem, ex fœda barbarie,
in quam nationes a primis mortalium sedibus longius dispersæ incide-
rant, sensim emergi, facilius in turpem hunc errorem ferebantur. Haud
tamen negamus, postquam naturales illæ res ac virtutes symbolice re-
præsentare institissent, (quod a plurimis etiam orientalibus gentibus

lis, quem Phœnicii, Midianitæ &c. vocabant *Baal*, Babylonii *Bel*, quod dominum significat; Ammonitæ *Milcom* vel *Moloch*, quod regem notat; Persæ *Mitbram*. Colebant etiam *Lunam*, quam ut fœminam repræsentabant, ac Syri vocabant *Astaroth* vel *Atergatin*, Chaldæi *Mylittam*, Arabes *Alittam*, Persæ *Mitran* (d). Ægyptiorum vero superstitio adeo erat enormis, ut divinitatem tribuerent etiam tauris, (qualis eorum fuit *Apis*) serpentibus, crocodilis, & id genus aliis animalibus; imo, quod mane primum conspexissent, id, eo die pro numine haberent. A quibus Israëlitarum quoque cultum vitulorum aureorum mutuati sunt. Ut ejusmodi cultus redderetur speciosior, tribuebant rebus etiam inanimatis, ut fluviis, montibus, silvis, fontibus &c. quandam velut animam & personalitatem; addebant ipsis nomen personale, ac adumbrabant ipsas imagine aut simulacro, vel hominis, vel animalis. Sic *Nilus* ut vir ferto scirpeo redimitus pingebatur; & sic in ceteris. Quando Græci & Romani rerum domini evalerunt, quandam similitudinem se animadvertere inter suos & aliarum gentium, etiam Orientalium Deastros putantes, illos cum his confundebant; quare *Jupiter* & *Baal* componebantur, *Venus* & *Mylitta*, & sic porro.

B 2

Unde

factum fuisse notissimum est) eoque consilio formam quandam humanam signis hisce divinitatis non raro dedissent; faciliorem fuisse prolapsum ad homines etiam suæ gentis magnos, ac benefactores insignes, divino honore maectandos: confundendo illos cum diis suis priscis, quorum benignitate satos, ductosque fuisse, aut quos ipsos sub illorum forma delituisse, sibi persvadebant. Cujus stultitiæ multos orientales populos reos fuisse, non diffitemur. Cfr. JERUSALEMS Betracht. über die vornehmsten wahrheiten der Religion, II. Th. III. Betr. II. Abtheil. initio, p. 206--211. BRUCKERUS l. c. C. III. §. X. & C. VII. §. XII. SELDENUS de Diis Syris, Proleg. C. III. &c. VOSSIUS de Theologia Gentili, passim.

(d) Cfr. HERODOTUS l. c. SELDENUS l. c. Synt. I. C. VI. Synt. II. C. I. & II. BRUCKERUS l. c. C. III. §. X. & XIV.

Unde magna confusio tam nominum, quam functionum enata fuit.

§. IV.

Ut jam ad veterem Fennicam propius accedamus idololatriam, videtur illa esse (ut nec paucarum gentium aliarum) velut mixtum quoddam ex Orientalium & Occidentalium placitis, religionis genus. Nemo facile, credo, dubitabit, quin aquilonis nostri aborigenes, qui haud diu post diluvium illud Noachicum, boream versus migrantes, ex locis mari Caspio vicinis huc sensim accesserunt, primitus saniores de summo Numine, & cultu ejus sensus foverint; quamvis hi deinde temporis succellu apud nos æque ac alios populos, magis magisque evanuerint. Comprobare hoc autumamus ipsum nomen Dei Fennicum, *Jumala*, quo divinam significamus naturam. Hoc, in lingua nostra non est nomen proprium ejusdam deastri veteris, sed appellativum, quo Deum five verus ille sit, five falsus, indigitamus. Si *Jumala* esset nomen proprium alicujus idoli, ut *Jupiter*, *Thor*, *Odin*, non facile admitteret usum familiarem numeris pluralis, quem tamen admittit vocabulum *Jumala*, sicut vel ex priscis carminibus constat. Sic ex gr. cantilena quadam venatoria antiqua, canit ursi captor sic:

Julsi tulsi Jumalista, Palam veni a Diis,

Kansa saalin illofesti. h. e. Cum præda lætus.

De origine vocis *Jumala* plures adsunt sententiæ & conjecturæ. Generos. von DALIN, *Svea Nifes Historia*, I. Del C. III. not. (r), C. IV. not. (m), C. X. not. (l), deducit nomen hoc ab antiqua voce Scando-Scythica *Humal*, *Hamal*, *Amal*, i. *Jumal*; quam Deum & principem significasse asserit, cujusque primitiva notio adhuc supersit in vocabulis *Gumme* & *Gammal*; natu enim maximos
prisco

prisco ævo maxima veneratione fuisse cultos: hinc etiam stirpem regiam Gothorum *Amalicam*, quasi *Divinam*, fuisse dictam. Sed merum esse ingenii lusum, nec etiam Fennicæ vocis originem facile ex veteri lingua Gothica esse arcessendam; levi negotio patet. Alii vocem *Sumala* derivant a Sverthica voce *Himmel*, *cælum* notante. Sed quamvis in quibusdam dialectis Lapponicis Deus vocetur *Immel* vel *Summel*; tamen inde verisimile haud est fluere vocem *Sumala*: quod Fennos & Lappones dudum ante Svio-Gothorum adventum in Scandinaviam, loca sub aquilone sita inhabitasse, & Diis suis, *Sumalat* a se vocatis, serviisse & litasse, probabile est. SCHEFFERUS in *Lapponia* sua C. VI. p. 43. (auctore JOH. TORNÆO) & ex illo ARCTOPOLITANUS *Dissert. cit.* p. 12. afferunt quandam traditionem veterem de communi Fennorum & Lapponum satore & duce *Jumo* ac *Jumi* dicto, quem post mortem pro Deo fuisse habitum, ac inde nomen *Sumala* Divino adhæsisse Numine, quis suspicari possit. Conveniunt hæc cum iis, quæ habet *Edda* de gigante *Pme*, quem facit parentem *Jotarum* & *Tbussorum*, qui forte Fenni ei sunt & Lappones. Sed neque hæc commoda videtur vocis derivatio; præterquam, quod fabulam sapiat, tota hæc, de isto Patriarcha seu duce gentis utriusque traditio, cujus nos quidem nulla apud Fennos vestigia reperimus. Meliori via insistere videntur, qui Fennos nomen hoc Dei habuisse sciscunt, ante quam ad has regiones subpolares commigrarent, dumque adhuc maris Caspii vel Ponti Euxini essent accolæ. Quia igitur hujus gentis lingua non levem habet convenientiam cum linguis Orientalibus, Ebræam matrem agnoscentibus; hinc vocem *Sumala* a fontibus Ebræis derivare student. Alii igitur deducunt vocem *Sumala* ab Ebræo *Jom* dies & *El* Deus; quo pacto *Sumala* vi vocis tantum valeat ac *Deus lucis* vel *diei*. Fac. Theol.

Aboënsis quondam Adj. M MATTH. HALLENIUS, a *Jom*, (*dies*), & *Malech*, (*plenus fuit*) censet *Jumala* apre arcessi, ita ut æternitatem, omnipotentiam & quasi plenitudinem dierum Numinis notet. Alii vocem per metathesin ab *Elohim* deducendam statuunt. Quas conjecturas suo loco relinquimus. Si quis autem hujusmodi conatibus tribuere aliquid voluerit, poterit etiam vocem nostram compositam statuere, ex vocibus *Jum* vel *Jub*, & *Baal*, quod in compositione ob euphoniā transierit in *Mal*, ita ut significet *Celi Dominum*. Est autem *Jum* vel *Num*, adhuc in usu apud Samojedas; & lingua eorum notat *cælum*, ut habetur in vocabulario Samojedico Msc. b. m. Consil. Dicast. Aboëns. SIMONIS LINDHEIM (e). *Baal* verò Ebraice vel Syriace notat *dominum*, ut patet ex Lexicis; cui affine videri queant verbum *Pallua*, Esthonibus significans *orare*, *adorare*, & *Palwella* quod Fennis est *servire*, dominis debitum cultum exprimentia. Sed non est operæ pretium his immorari. Objicere autem adversus allata, quis forte poterit *Biarmiorum*, qui populi fuisse stirpis Fennonicæ, idolum proprio nomine nuncupatum fuisse *Jomala*; cujus templum, apud ipsos olim maximo honore habitum, & in antiquis etiam Islandorum monumentis celebratum reperiatur. Sic dicitur in *Historia Herraudi*, p. 27. *Ehar* er *gofgad* *Gied*, *thad* er *Jomala* *heitir*; Et apud SNORRONEM STURLONIDEM P. VII. sive in *Historia S:ti Olavi* C. 143. *J garthinom* *stendur* *Goth* *Biarmia*, er *Jomali* *heitir*: cujus ornatus dirissimus, loco utroque latius deinde describitur. Descriptio autem Idoli darur, quæ simulacro *Thori* Svecorum, illud simile fuisse indicat; & probabile est, cum prædones peregrini, idolum illud *Jumala*, vel Deum appellari audissent, veræ rationis ignaros, pro nomine proprio hujus deastri illud habuisse, quod tamen fuit appellativum & omnibus Diis commune. §. V.

(e) De quo cfr. *Nova Acta R. Societatis Scientiar. Ups.* Vol. II. p. 34.

§. V.

Veteres Fenni superstitione sua & idololatria, primum ferebantur in res naturales præstantiores, utpote sensibus obvias, *Solem* videlicet, *lunam*, *stellas*, *terram*, *montes*, *maria*, *fontes*, *silvas* & *lapides*; quibus vel ob proprietates admirabiles, phænomenaque singularia, vel ob usum ad se ex illis redundantem, Divinitatem quandam inesse, putabant. Deinde etiam poëtica quadam fictione, ipsis phænomenis, quorum causas non satis perspiciebant, cultum divinum tribuebant, atque in personas quasi peculiare commutabant, quod etiam *morbis* & *morti* ipsi &c. contigit. Hæc omnia ritibus quibusdam colebant, & precibus sibi conciliare studebant. Significat hoc AGRICOLA in memorato supra carmine, sic canens:

Palvelstin myös paljo muuta, Colebantur & multa alia,
Kivet, kannot, tähdet ja kuuta. Lapidēs, stipites, stellæ & luna.

Sol oriens, præcipue oculos & animos hominum, in Ethnicismo, in se vertit, ac ad cultum sui incitabat. De solis cultu apud Lappones, quem *Beime* vel *Beime* vocant, (Fenn. *Päivä*,) videatur CANUTUS LEEM in libro *Öfversigt af Sveriges Finmarkens Lapper*. In vetusto quodam poemate sic Fenni alloquuntur Solem:

Tuo tulliaises tullesasi,	Affer veniens munera tuā tecum,
Tuo meill' täytilä terventä;	Affer plenam nobis salutem;
Siirrä saama saattavihin,	Promove prædam ad captum,
Dani ongemme ohaise,	Fortunam ad hamum nostrum
	dirige,

Pyytö päähän puskalomme. Optata ad pollicis nostri apicem.

Inter *Constellationes* non immerito eminere nostris visa fuit *Ursa Major*, *Otaivainen*, in cujus *bumeros ascendere*, *Otaivaisen olkapäälle*, in vetustis carminibus idem significat.

gnificat ac in cœlum supremum attolli. Huic vero fideri etiam conjugem, Otawatar (terminatione Savonum & Careliorum fœminina sic vocatam), tribuunt eadem carmina; cujus auxilium contra furem nocturnum, ut hunc cogat rem ablatam reddere, his verbis imploratur:

Otawatar Pâiwân tyttö,	Otawatar Solis filia,
Eule tånne, tarwitahan,	Veni huc, opus te est,
Omoani ottamahan,	Ut rem meam recipias,
Kadonnutta Eähtemahan. h. e.	Perditam serves.

Terram omnes Fennicæ gentes, velut communem omnium animantium matrem & nutricem veneratæ sunt, speciatim Elthonum catervæ; a quibus, sunt qui putent hodiernos Fennicæ incolæ agriculturæ artem accepisse (f). TACITUS non modo quosdam Germanos *Hertbam*, id est *terram matrem* (Hertze, Germanis hodie Erde) coluisse docet (g); sed etiam De ÆSTHYIS commemorat eos *Matrem Deum* venerari (h): quo nomine Cybelem, adeoque Terram Romanos significasse, notum est.

Montes etiam & *Lapides solitarii ingentes*, tam apud Fennos, quam Lappones divinitatis honore digni censebantur. Tales montes sacros Lapponia plures habet, sub nomine *Passe vare*; & in Finlandia adest Eräpyhä in Parœcia Oribvesi, promontorium celsum, notas superstitionis in jugo suo gestans, lapides in quadrangularem formam dispositos. *Pyhämaa*, hoc est *terra sancta* nomen parœciæ est in Finlandia Boreali; quæ aliquid forte sanctitatis olim continebat, licet hodie nulla ejus rei vestigia supersint.

Lacus & Flumina multa reperiuntur, sacrorum nomine notata, quibus prisca superstitio aliquid sacri & divini

(f) Cfr. LINDHEIM in *Novis Actis R. Soc. Ups.* l. c. p. 15.

(g) De Moribus German. C. 40. Cfr. SUHM *Uss.* om Odin 2 B. 2. C. p. 243.

(h) lb. c. 45.

vini tribuit; ut *Pyhäjoki* in Ostrobotnia, *Pyhäjärvi* multis locis, (ut in illa ipsa parocia, in parocia *Vichtis & Euradmine*, nec non in Savolaxia & Carelia); *Pyhäkamari* in *Kisko* &c. Cataractæ fluminum majores multis locis nomine *Pyhä* (sancta) insigniuntur, ut in flumine *Ulo-ensi* & *Pyhäjokiensi* in Ostrobotnia; quibus, aut earum numinibus sacra fecerunt homines, vel alias, reverentia earum ac horrore capti, vel cymbas suas demissuri.

Fontes superstitiose cultos olim fuisse, testantur infinitæ acus, & id generis munuscula, quæ nostris adhuc temporibus, illis injecta multis in locis visuntur. Nymphis autem quibusdam fuisse, ex mente majorum, inhabitatas, vel hæc invocatio docere videtur, ad talem Nympham directæ, qua auxilium ejus, utpote frigidi fontis incolæ, contra vim ignis imploratur, atque pro sanando vulnere hujus sævitia inuito:

<i>Nouse Neitonen norosta,</i>	Surge virgo e rimula (unde scaturigo emicat)
<i>Siens helma hettestä,</i>	Tenero sinu prædita e fonte,
<i>Syömähän tulen kipua</i> &c. h. e. Ad exedendos (tollendos) ignis dolores &c.	

Silvæ, Luci & Frutices etiam frequenter, ut & *Arbores*, (sub nomine *Petäjä*, postea etiam *Nistiin-Kannot*), sacræ habebantur, & cultu quodam honorabantur. *Litteris* *Papæ* *GREGORII IX*, *dati* *Perusii* *XI* *calend. Febr. A:o* 1228 (i), *Episcopo* *Finlandensi* *venia* conceditur, *lucos & delubra deputata olim ritibus paganorum, quæ de novo per eum conversi ad fidem, Ecclesiæ ejus voluntate spontanea contulerant, eidem Ecclesiæ vindicandi*. Quare etiam *Episcopus THOMAS* non multo post, *quandam terram in parocchia de Mosco cultibus idolatriæ olim deditam, Capellano suo WILHELMO jure*
C perpe-

(i) SPEGEL *Skristeliga Bewis hörande til Sw. Ryske-Historien*
p. 159, N. 94.

perpetuo contulisse possidendam, reperitur (k). *Delubra* autem in litteris Pontificis commemorata, non *ades*, sed *loca* tantum quædam sacra significare, eo probabilius est, quo certius constat, (id quod in sequentibus demonstrabitur) majores nostros paganos nulla diis suis templa struxisse: quare etiam, quod de ædibus templi *Somala* illius *Biarmiensis* narratur in *Historia Herraudi*, l. c. aut in eundem modum interpretandum est, aut inter auctoris fabulas, quibus tot tamque absurdus abundat, referendum: idque eo potius, quum *STURLONIDES* l. c. narret *locum* tantum fuisse (intra silvam densam) *arboribus nudatum*, in quo *area* erat, *ligneo sepimento altissimo cincta*, ut verba ejus interpretatur *SCHÖNINGIUS* (Ed. Havn. 1778). In *Novellis Aboëns.* A:o 1772. N:o 14. pag. 3. legitur *Paulum Lydikäinen*, ædituum Ecclesiæ *Cuopioënsis* circa annum 1656 multos ejusmodi frutices & arbores sacras in *Cuopio* excidisse. Nec illa superstitio ita eradicari plene potuit, ut tales quasdam arbores sacras adhuc in provinciis superioribus, homines quidam fatui non habeant, quas veneratione prosequantur.

Ventis idem quoque honor præstitus esse videtur; nam & in *Carmine* quodam invocatur *Auster*, *virgo juvenis*, *Eteletâr* (genere fœminino) *neiti nuori*, (l) & *Bo-ream*

(k) *Diplomate* dato *Nouvis* A:o Domini 1234. *Ibid.* p. 158. sqq. N. 93.

(l) Nisi *περσωνοπολιαν* tantum atque *Ἀδρυγέαν* audacem, ut aliarum gentium, ita nostris quoque vatibus familiarem, hujusmodi locis adesse malimus statuere; quod interdum saltem fieri debere indubium est. V. g. Cum canunt *Ἥψι τυττό, μάϊο νεϊτι, Σὺδωρ πύελλα, τὰς ἑρῖο!* Verum potuit contingere, ceu multis aliis in populis, ut has fictions pro rebus vere existentibus rudis plebecula acciperet, atque allegoricas hujusmodi personas reliquis suis idolis addens, cultu illas religioso, æque ac hæc prosequeretur; ut *Romani* *Pietatem*, *Fidem*, *Fortunam*, &c. colebant, illisque templa consecrabant, sacrificia, precesque offerebant &c. Atque hoc modo factum est, ut similiter ac Græ-

ream præ cæteris magnæ dignationis & potentia deum habitum credas, si ejus quidem domicilium fuisse putemus Pohjala l. Pohjala *Borealem villam*, s. *habitationem* atque *sedem*, in carminibus nostratum superstitiosis fa-

C 2

mosis-

ci Romanique olim cuivis fere fonti, arbori &c. suum deum nymphamve præponerent, nostri quoque majores singulis fere rebus naturalibus, talem genium tutelarem tribuerent. Sic *Ferro* deus quidam præses imperavit Nauta Nekkî, vel Nauta Nekkî dictus; quem honoris causa, & ad præstantiam ejus significandam reperias ornari epitheto *Kulta-kilpi, Aureo scuto insignis*. In hujusmodi vero deorum nominibus indicandis, vetusta carmina constantiam non servant; ita alio loco de *Ferro* dicitur:

Nauta Poika Vuolangoisen, Ferrum filius dei Vuolangoinen
 Emä Randan Ruojuatar, Mater ferri dea Ruojuatar (quasi rubigo s. ochra)
 Ac rursus alio
 Nauta poika Vuolahaisen (Vuolai: Ferrum filius dei Vuolahainen (s. de gente Vuolainen)
 Vuolahettaren, (Vuolahattaren) te: Dea Vuolahetar, (quæ ejus uxor?) fema, opus.
 Lemmettären liehuttama, (al. liehuts: Dea Lemmetär, (quam caloris deam tama?). esse, ipsum nomen indicat) afflatu genitum.

In quibus Allegoriæ vestigia haud obscura comparent. Sic *Vapor calidus balnei, Lõyly*, in carmine quodam ei dicato vocatur Lõyly poika Auterinen (Auterisen) Auterettaren tefemä, *Vapor filius dei Auterinen, Opus deæ Auteretar* (quæ dei istius conjux?) cujus dei deæque nomen a verbo autta (juvare), derivandum esse credam (quasi *juvatore* & *juvatricem* dicas), quod balnei hunc vaporem Fenni nostri omnium fere morborum remedium esse credunt optimum. Additur etiam deinde: Hifi wanhan Väinämöisen, *sudor senis Väinämöinen* h. e. *divinus*. Sic ignis genius vel parens allegoricus, in carmine quodam dicitur: Punaparta, Tuonen poika, *Athenobarbus, mortis filius*. Alio carmine morbus infantum Riisi, *Atrophia*, dicitur: Riisi poika Riijentehen, Riijente: hen, Riijänte:hen (alia exemplaria habent Riivanteen, Riivänte:hen); quos Atrophia natales fateor mihi esse interpretatu difficillimos; addit vero deinde vates:

Issi tulta Ilmarinen, h. e. Ignem elicit (ex filice) Ilmarinen (aëris deus.)
 Välahytti (wälyhteli) Väinämö: Scintillam coruscantem excussit Väinämöinen;

mosissimam (m): qua sententia probata, etiam *Matrem familias Borealis sedis*, Pohjolan Emändä, cujus frequentissima fit in iisdem carminibus mentio, uxorem ejus fuisse statuendum videtur; de qua infra commemorabitur.

Boreæ autem conjugem nostros dedisse, mirum haberi minime debet, cum nec saniores fuerint olim Athenien-

Atque paucis interjectis subjungit: Jolla postan Riien suuta, Riien hama mastä bajotan, h. e. quo (nempe igne illo celesti) *aduram Atrophie os, Atrophie dentem comminuam*. Plura exempla addere hujusmodi Proso-popæiarum atque Numinum allegoricorum, locus prohibet.

(m) Ita sc. jam hæc varie mutata, interpolata, truncata, & commixta, ab ipsis mythis adhibentur, ut difficulter ex iis tuto pleneque eruas, qualis revera veterum Fennorum Mythologia olim fuerit. Celebrem illum locum Pohjola, in ultimo borealis plagæ angulo situm, ex majorum nostrorum opinione, fuisse, præter multa alia argumenta, vel nomen ipsum demonstrat; frigoris patria sedesque consequenter habita simul fuit: Unde synonymum ejus fere semper reperias esse *Kylmä kyä lä, Frigidus pagus*, l. locus. Ex, gr.

Tuummos hyntä Pohjolasta,
Jäättä kylmästä kylästä.

Adducito nivem aquosam ex Boreali
Glaciem ex frigido pago. (sede.

Item:

Syntti Meiti Pohjolasta,
Timpä kylmästä kylästä.

Nata est virgo in Boreali sede,
Puella in frigido pago.

Sed in hoc ipso remotissimo boreali atque frigido domicilio, deorum insignem numerum habitasse, interdum significare videntur; ut in sequenti carmine, (quo tamen Frigus compellari videtur):

Tule Poika Pohjolasta,
Mies iso Isän alosta,
Weikko wennon joutiasta,
Hyinen kattila lädestä,

Veni juvenis ex Boreali domicilio,
Vir magne ex patris sede,
Fratres sociorum ætatu,
Nive-glacieque-repletus lebes in manu (tua sit),

Hyinen kausa kattilasta;

Nive-glacieque-obductum-cochlear (Esse) in lebetes

Wiskoa milua wetä se.

Adsperge frigidam aquam &c.

Malorum vero atque nocentium deorum, imprimis credas sedem fuisse; non enim uno loco mystæ ad vulnus sanandum atque dolorem, cui mederi nituntur, superandum, deorum dearumque omnium, & supero-

nientes; qui, testante HERODOTO, Boreæ acceptum ferrebant, quod triduo suo flatu vehementi classem Xerxis dissipasset, & ex ea quadringentas naves submersisset: Quem favorem sibi Boream præstitisse autumabant, propter Erithyam Erichthei filiam, Atticam, quam in matrimonio habebat. Lib. VII. Cap. 189.

Frigus etiam ut Numen quoddam, cultum & invocationem ab ipsis meruit. Ut patet ex hac precatiuncula, qua morbos vulneraque ex inclementia ejus orta sanate voluerunt:

Yacfanen puharin (*puhurin*) (*n*) *Frigus flaminis* (Boreæ, ut videtur) fili,

poika,

C 3

Ulla

rum & inferiorum implorantes opem, (flectere si nequeant superos, Acheronta moturi) impie dicunt:

*Dnko Hiitä Pohjolassa
Jumalata Taimahassa,
Tämän pulman purkajata,
Tämän jaron jarkajata? &c.*

*Estne Dæmon aliquis in Boreali sede,
Deus aliquis in cælo,
Hujus incommodi (sævitiæ) remotor,
Huic labori peragendo par? &c.*

Atque in alio carmine mysta morbum abacturus ex malitia atque incantamentis magi alterius, scilicet, ægroto immissum, hac utitur exorcismi formula:

*Mene tuonne kunna kâsten,
Hiiden hiili huonesehen,
Ymisiä Pohjolahan,
Miesten syöjään kylähän;
Kus' on muutkin murhamiehet,
Jleiset (ikuiset) pahat tekijät. h. e.*

*Abi illuc quorsum jubeo,
Dæmonis prunis-infestam-in-domum,
Caliginosam in Borealem-sedem
Anthropophagorum in pagum;
Ubi sunt alii quoque homicidæ,
Perpetui malefici.*

Facile hinc patet, ideas quasdam, majores de *Tésva* jam tum habuisse, & malis geniis, carmini huic immixtas; quod firmat conjecturam, malis diis sedes ad ipsum septentrionis verticem fuisse olim assignatas; in horum autem numerum *Boream*, propter sævitiam suam, in his terris notissimam, relatum, ac forte loci illius dominum habitum fuisse. Cfr. quæ de hujus domicilii matrefamilias infra dicentur.

(*n*) Alia exemplaria habent etiam *Pyharin*, & quædam *Pupulin*. Cujusmodi atque multo majores variationes in carminibus hujus generis raræ non sunt: vix enim duo reperias calamo excepta eorum exempla, quæ per omnia consentiant; quod neque mirum videri debet.

Mä kylmä kynsiäni,
 Mä päästäni palele!
 Kyll' on sulla kylmämistä;
 Kylmä soita, kylmä maita,
 Kylmä puita ja pehuja,
 Kylmä kovia kiviä!
 Tulda (tulen) tungen sukahani,
 Keskälerrä (keskäläisen) kengähäni,
 Paksasen palelemata,
 Rowan ilman kofsemata. h. e.

Noli adurere ungues meos,
 Noli caput meum frigefacere!
 Satis habes quod geles;
 Gela paludes, gela tesqua,
 Gela arbores & frutices,
 Gela duros lapides!
 Ignem intrudo in tibialia mea,
 Carbonem in calceos meos,
 Absque læsione a vi frigoris,
 Absq; noxa a sæva tempestate.

Morbis quoque divinitas adscripta est; quos placare precibus & ritibus variis, consultum videbatur. Deam autem quandam, nostris creditam esse, morborum præsidem ac potentem, carmina fidem faciunt; in quibus aliquando vocatur Ripumden Iso Emändä (morborum collis magna materfamilias), atque etiam nomine expresso Riputar, (a Ripu morbus) Kauhia Emändä Morbona terribilis matrona, plerumque autem Puella mortis filia, vel virgo, nuncupatur; cuius sedem & officium ita describunt:

Ripu tyttö tuonen neisy,
 Ripuja kokelepi,
 Keskellä ripu-mätiä,
 Ripumden kuckulalla;
 Kirja wackanen kädessä (o),

Morbus puella, mortis virgo,
 Morbos studiose colligit,
 In medio morborum colle,
 In morborum collis vertice;
 Variegata capsula est (illi) in manu,

Kirja kansi kainalossa;
 Zitiä tihuttelepi,
 Kuin ei näe kiwut tulewan,

Variegatum operculum (capsæ) sub axilla;
 Lacrimas uberes destillat,
 Cum non videt morbos venientes,

Eikä wammat waitahuwan.

Neq; ulcera (vulnera) accedentia.
 Implorant.

(o) Alia exempla, loco hujus & sequentis versus habent:
 Tulda kauhainen kädessä, h. e.

Cochlear aureum manu gestans.

Implorabant vero illam ut morbos ab hominibus abigeret atque ad sese revocaret, sicque ab eorum injuriis ægrotos liberaret: nec dubitabant mytæ, per exorcismum quendam ad dominam suam illos ablegare; Exemplo hæc sunt vetusti carminis loca:

Ripu tyttö tuonen neito,	Morbus puella, mortis virgo,
Rivut fiini ottuvohon,	Morbos captivos factos inclu-
Rirjawan fippasehen,	In variegatum vas, (dito,
Wakkahan wakkasehen!	In splendidam capsam!

Item:

Tuonne mä fipuja fiistän,	Illuc morbos abire jubeo,
Tuonne mä panen pahoja,	Illuc colloco mala,
Kesfelle fipu mäkiä,	In medium morborum collis,
Ripu wuoren kuckulalle!	In morborum montis verticem.

Mors ipsa, Dea quoque esse putabatur, cui nomen Tuoni vel Marta (*p*) additum, regnumque & domicilium ejus, seu status defunctorum Tuonela nuncupatum. Senex quidam piscator, sic canere auditus est, mortis indicium sibi ominatus, cum piscatura eum fefellisset:

Joko nyt Marta merrasani,	Jamne Letum cassam meam,
Tuoni liene tokeisani,	Mors invasit instrumenta pesca-
	toria mea,

Että kalsoist' ovat paissi,	Quod piscibus sunt vacua,
Eyhjät weden siidistiä?	Cassa aquea prole?

§. VI.

Sed fingeant majores nostri alias præterea naturas, seu Genios & Dæmones, quibus divinitatem adscribebant; verosimiliter priscos heroës vel viros summæ olim auctori-

(*p*) Cognatum est vocabulum Marraş fragilis, *Morti proximus*: Unde Marraş Euv, *November*. Dicunt etiam: Kuolema lyöpi ihmiset maahan martahari, Mors homines dejecit in terram exanimatos.

storitatis, quos præficiebant cœlo, ventis, piscibus, bello, paci, annonæ, rebusque aliis usui vitæ inservientibus. Quorum numerus fuit omnino maximus; sed non omnes tamen eodem honore afficiebantur, nec a tota natione Fennica, singuli esse culti videntur. Unde Dii Fennorum, ut olim Græcorum & Romanorum in Deos majorum & minorum gentium dispescendi veniunt. Prioris generis cum *Diis Romanorum consentibus*, quodammodo comparandi, totius fere Fennicæ gentis patroni fuerunt:

1. UCKO vel UCKONEN; nomine *senem* significante. Hunc primarium fuisse totius Finlandiæ Deum, cœloque præfectum, vel indæ credas, quod *tonitru* nostris Ucfonen l. Ucfosen jylinä (s. jyrinä) Uckonis l. *Senis fragor* adhuc dicitur: hanc autem tonandi in nubibus atque pluvias ciendi provinciam, omnes gentes summo Deo, reliquorum Regi & domino, augusto atque tremendo hoc phænomeno perculsi, tribuerunt. Ipsi etiam adscriptam fuisse felicitatem annonæ, hinc credibile est, & tempestates lætas (q). Vocabatur quoque Pitkäinen seu *longus*, ut inter Deos maximi corporis & staturæ: quibusdam etiam

(q) Hæc omnia confirmat AGRICOLÆ carmen sæpe jam commemoratum, ita de Careliorum idololatria loquentis:

Ta qwin kewáfylud kyluettin,
Eilloin Ukon malja juottiin,

Cum vero satio verna perageretur,
Tum Uckonis poculum ebibebatur,
(in ejus honorem),

Eihen haetin Ukon wasta.

Quem in finem investigabant Uckonis craterem.

Mm joopui pika eitä akka.

Ita inebrietas sunt cum puella tum anus.

Eiittä pallo häpie sielle techtin,
Qwin sefe cwltin ette nechtin,
Qwin Rauni Ukon naini härsky,
Talesti Uko pohjasti pärsky.
Se sis annoi ilman ja wden tulon.

Inde multa turpia ibi fiebant,
Quæ cum audiebantur, tum videbantur.
Cum Rauni Uckonis uxor streperet,
Valide Ucko prorsus tonabat.
Ille igitur dedit tempestatem (exoptabilem) & novam annonam.

etiam dictus *Wäinän* seu *Pater*, forma diminutiva, (ad pietatem affectumque exprimendum): nec non *Wanhamies*, seu *vir senex*, tanquam totius aulae coelestis lenior & praeses (r). Hisce videlicet nominibus Deus fulminis
D potens

(r) Non dissimulandum tamen, haud videri Deo PRÆSIDI sententiam hanc de *Uckone*, summo quondam Fennorum Deo, dubiis omnibus vacuam: 1:º quod rarissime ejus in Carminibus vetustis, contra quam fas sit expectare, mentio fiat, nec ita unquam certa, ut nomen *Ucko*, *senex*, etiam appellativum haberi non possit, ac honoris causa, alii cuidam numini esse tributum statui nequeat. Quin apertissime alix quoque res aliquando hoc nomine *Senis*, venerationis quasi testandæ causa, honorantur; Sic ex. gr. *Ursu* sibi conciliaturi, blande eum compellantes, in carmine appellant: *Uckoiseni*, *linduiseni*, *Saunoisenni*, *fuldaiseni*, "Senex mi (dilecte), avicula mea, Pulchelle mi, aureole mi (sc. amice)". Atque hoc carmine, quo felicem Leporum capturam sibi expetunt, ac *Tapionem* igitur potius quam *Uckonem* invocari probabile est, ita eum alloquuntur:

Uuna Ucko unbiani,

Largire Senex oves tuas,

Uuna einahat omansi;

Largire arietes proprios.

Quasi pecora enim ejus domestica, hæc habebant; paucisque interjedis pergit vates:

Ucko kullainen kuningas,

Senex auree rex

Tuunvõs ilman tuusimata,

Adducito ita ut nihil præsentiant,

Waromata waapuntele (al. *waapu*: De cavendo non admonitos admones &c.

2:º Quod eadem carmina nullum alium deum exhibeant illo, qui *Wäinämöinen* dicitur superiore; hic autem summa quævis semper perficiat, ei nullus resistere valeat, is honoris causa *Wanha*, *Senex*, proprio quodam epitheto ubique dicatur, atque *Sie wanha Wäinämöinen*, *ipse senex Wäinämöinen*, plane emphatice plerumque audiat, fulminandi etiam potestas ei atque *aëris deo*, *Ilmarinen*, tribuatur, ita tamen, ut huic ille semper præferatur; quin expresse aliquando *Ucko wanha Wäinämöinen* appellatur. Videri igitur queat, hunc ipsum *Wäinämöinen* supremum fuisse Fennorum Deum; atque cum fulminis dominus *Ucko* aut *Uckonen* &c. nominaretur, eum ipsum fuisse intellectum, indeque hanc appellationem fulmini adhæsisse. Tempore vero Papismi, diviso cum *Maria matre virgine*, *Neiky Maria Ennen*, imperio contentus esse cogebatur; quare etiam interrogatus unus ex mystis Carcliorum

potens a Fennis appellatur. Idem fuit igitur ac *Thor* Svecorum, Celtarum *Taranis* (tonitru enim adhuc Gallica s. Scotica vetere lingua *Tarnanicb* vocatur), & Lapporum *Atia* l. *Ajia*, quæ vox *avum* proprie significat, atque nostrum *Äijä* (*senex*, idem ac *Ukko*), manifesta cognatione attingit; (*Äijä* etiam Fennis pro *Ukko Anus*, in usu est). Licet autem tonitru & fulgur in Uckonis præcipue essent potestate, tamen non ita soli vindicabant, quasi alii Dii illa ciere non possent. Nam in priscis carminibus dii *Väinämöinen* & *Ilmarinen* etiam ut fulguratores celebrantur, ad potentiam eorum designandam; de qua re mox exponetur.

II. CALEVA insigne nomen inter Fennos, habuit. Gigantem fuisse, atque ut primarium olim ducem ipsorum, vulgi carminibus celebrari, asserit in *Descriptione* sua *paræciæ Paldamoënsis*, Præpositus olim ejusdem ecclesiæ JOH. A. CAJANUS (s). Nobis nulla talia carmina neque visa neque audita sunt. Duodecim porro robustissimos eum filios habuisse idem tradit, qui non omnes tamen notî sint: ut præcipuos, nominat *Soini*, *Hüsi*, *Rihawanskoinen* (t). Quin ipsos illos celebres olim gentis deos

haud infimæ famæ, quis olim majoribus suis paganis deorum habitus esset maximus? lepide respondebat: *Senex Väinämöinen & virgo Maria mater*; tempora non distinguens. Horum autem auxilium in carminibus veterum superstitionis, maxime implorari repererat. Post cognitum, per Christianismum, verum Deum summum, huic quidem primas dederunt homines; sed ita tamen, ut vetera idola ei adsociarent. Itaque hujusmodi reperias preces: *Ihe ilmoinen Jumala, Ihe wanha Väinämöinen, Ihe seppä Ilmarinen, Tästä myöskin tarvitahan*, h. e. "Ipse note (vere) Deus, Ipse senex Väinämöinen, Ipse ferrifaber Ilmarinen, Hic vobis quoque opus est". Hæc igitur ulterius perpendenda significare volumus.

(s) Vid. *Idir*, utgifu af et *Sällsk.* i Åbo, A:o 1777, N:o 18. p. 140 sqq. Cfr. MATHESII *Disp. de Ostrobotnia* p. 18. sqq.

(t) Hujus nomen non habet l. c. MATHESIUS, qui contra nominibus *Väinämöinen* & *Ilmarinen* addit *Kiesiminen*.

deos Wäinäuäbinen & Jumarinen filios ejus fuisse, ibidem narratur. Post fata divis adscriptos esse, credere licet. *Filios Calevæ*, Kalewan pojat, (quo nomine Gigantes Fenni significant) inter veteres Tavastorum deos recenset AGRICOLA l. c. ac de iis canit: *Calewan pojat niittut ja muidh löit*, h. e. *Filii Calevæ prata aliaque metebant*. Itaque pratis & tœnificio fuisse præfectos, oportet. Idem sentit auctor Carminis Latini de priscis Fennorum Idolis (de quo vid. Tidn. utg. af et Sällskap i Åbo, a. 1778. N:o 15), sed Calevæ ipsi hanc provinciam assignans his verbis:

Prata bonus Kalevas viridanti gramine textit,

Atque replet fœno rustica tecta novo.

Kalewan miekka, i. e. *gladius Calevæ*, in partibus Finlandiæ Australioribus hodie vocatur fulgur autumnale, quod hordeum maturare creditur, (vulgo Korn-blixt)(u), quod phenomenon Satacundentes & superiorum regionum incolæ Salama vocant.

III. HIIISI, inter filios *Calevæ* (genealogia sc. illa quam CAJANUS l. c. tradit, probata), fortissimus, idemque ferocissimus gigas habebatur. Hic, ut Deus ursorum & ferarum domitor colebatur. De Careliis id testatur l. c. AGRICOLA, canens: *Hiiſi meheleiſt ſoi moiton*, i. e. *Hiiſi de feris largitus fuit victoriam*, sive ut vertit auctor Carminis latini nuper laudati:

Hiiſi proſequitur triſteis urſosque luposque.

Sæpiſſime ejus fit in carminibus mythicis mentio, ſemper ut potentis, ſed ſimul ferocis & terribilis; unde etiam

D 2

am

(u) Aliud autem ſignificet in hiſ verſibus oportet, quibus *ortus ſerpentis* mythice exponitur (*Kärmen ſundh*):

Miſt' on ſieli keitolaiſen?

Unde lingua coquinarii? (Serpentis, qui venenum in ore gignat & quali coquat?)

Miekka Kalewan pojan, h. e.

E gladio Calevæ filii (h. e. formidolosiſſimo?).

am ejus domicilium, *Hiisi* l. *Hiitis*, ut locus teter & horridus, animo concipiebatur: ita ut mala alicui imprecans etiamnum vulgus dicat: mene *Hiiteen*, *abi in locum ubi Hiisi habitat* h. e. *in malam rem*. Ob quam nomini ejus adhaerentem ferocitatis notionem, feræ etiam bestiæ, (alias *Pedot*) *Hiidet* vel *Hijet* appellantur; imo malo etiam genio designando, hæc vox adhiberi cœpta fuit. Filiarum etiam ejus in carminibus fit mentio, quin etiam *Caballi* in suo genere plane eximii, nec non *felis*, animalis ferocissimi, cujus opem imploratam reperimus in carmine, quo furem ad rem ablatam restituendam cogi posse putant: *Kipinâtâr Hijen tisa, Rewi reisiâ jalosti, Kipinânâ tiirehtiôs*: h. e. "*Kipinâtâr* (terminatione feminina, quasi dolorificam dicas,) divi *Hiisi* feles, Lacera temora acriter, Scintillæ (urentis) instar ad festinandum urge", furem nempe, rem ablatam restituere festinantem præ dolore. De cætero, ubique fere in Finlandia exstant loca, quæ nomen ab hoc *Hiisi* habent, ita ut vel hinc per totam terram nostram cultum fuisse, appareat; talia sunt: *Hiisi*, villa in *Pikis*, *Hiidenasa* in *Pemar*, *Hiitis* in *Kimito* & *Lojo*, *Hiidenkangar* in *Nousis*, *Hiidenvesi* & *Hiidenwainio* in *Vichtis*, &c.

Immo, *Dæmon* custos montium metalliferorum, in carmine, quo favor ejus ab homine occultas ejus divitias investigaturo imploratur, quasi honoris causa appellatur huic *Hiisi* cognatione propinquus. Verba sunt:

Eule Hijen heimosainen, Veni divo *Hiisi* sanguine conjuncte,
Buorten baldia lupia &c. h. e. Montium- custos- dæmon eximie &c.

Ut plura de illo in carminibus mythicis prædicata, jam præteream.

IV. *TAPIO* sylvarum Deus, venatoribus prædas concessit.

cessit. De hoc AGRICOLA l. c. Tavaistorum Deos recensens: *Tapio mehest pydhyret soi, h. e. Tapio de sylva capiendi instrumenta (prædam?) concessit.* Precatiuncula ad ipsum (conjugemque suam) directa, sic audit in vetusto carmine, post Christianismi tamen tempora, ut quisque videt, absurde interpolato:

Mešan Euhko kaunis karwa, Sylvæ matrona, pulchricoma (i. e. pulchra forma insignis),

Tuo ihe mešan Tapio; Tu ipse sylvæ (dominus) *Tapio;*

Pinneys Tapion poika, Pinneys filii *Tapionis,*

Älä pidä, älä pinnei: Noli detinere, noli cohibere:

Sinun on Kristus ristinnynnä, Te (enim) Christus baptizavit,

Kaickivalda kastanunna, Omnipotens aqua adspargenda initiavit,

Keskellän mešan kohon. In media sylvæ regione.

Eule kuin tuli punainen, Veni ut ignis ruber (cito scil.)

Wieri kuin wesi kesaäinen, Proflue ut aqua æstiva (adducens scil. prædam tecum),

Keskell' kulta rengaiseni, In medium orbem dilecti retis mei,

Avoimen apajaiseni. h. e. In apertum spatium everriculi mei.

De conjugē hujus *Tapionis* dicemus infra. Ipse in carminibus appellari solet: *Mešan kullainen kuningas, Sylvæ aureus* (præstantissimus) *Rex*, atque sedem suam, quæ *Tapiola* (*Tapionis domicilium*) vel *Mehtola* (quasi *sylvæ aula* seu *villa*) vocabatur, in abditissimæ sylvæ regione habere credebatur. Inde medicinam vulneribus ulceribusque sanandis præstantissimam adportare, *Apis*, sacrum nostris olim insectum, in carminibus frequentissime mythicis jubetur, mel nempe sive nectar divinum, omni malo dolorique leniendo efficax:

Mehtiläinen pieni lindu, *Apis parva avicula,*

Tuopas mettä Mehtolasta,
Simoa Tapiolasta. h. e.

Adduc mel e sylvæ villa,
Nectar e Tapionis aula.

Postquam vero Christianismus docuisset, deorum sedes ex terra in cœlum remove, etiam longius iter *Api* fuisse imperatum videtur, divinum hoc mel vel nectar adducturæ; ita in alio carmine hujusmodi mandatum illi reperimus dari:

Mehiläinen isman lindu,
Tennä tuonne löyhyste,
Yheren meren ylige,
Meri puolen hymmenettä;
Käy kuun kehää myöden,
Päivän päärmättä samoa;

Apis, aëris (incola) avicula,
Vola illuc, alas per aërem agi-
Novem super maria, (tando,
Usque ad decimi dimidium;
Vade qualunq̃ rotundatur halo,
Solaris disci extremitatem pre-
mens, iter festina;

Tuo mettä Mehtolasta,
Simoa Tapiolasta. h. e.

Adduc mel ex Sylvæ-villa,
Nectar e Tapionis aula,

Hunc deum etiam precabantur, cum vere pecora in sylvas pastum emitterent, ut a ferarum insultibus, suo dominio subjectarum, urfi imprimis, illa tutaretur; quas preces his verbis carmen vetustum exhibet;

Mehän (mehän) kullainen kunin Sylvæ aureæ rex,

gas,

Mehän hippa halliparta,

Sylvæ hippa (vox obscura) æ-
nobarbe,

Pane panta pihlajainen

Applica vimineum cingulum
(capistrum) ex sorbo

Ynberi nendän nykerön (v).

Circumprobo scidem (urfi) bre-
vem.

Kuin ei pihlaja pitäne

Si ex sorbo non satis firmum sit,

Riin sä rautanen rakenna &c.

Tum ferreum fabrica &c.

V. ILMARINEN, aëris tempestatumque præses & do-
mi-

(v) *Nykerän* alii; quin & *nykerä*, ut sit imperativus verbi, significans *cinge*.

minus fuit; quem igitur etiam pro serena & læta tempestate obtinenda, itineribusque prosperandis, invocabant. Ipsum nonien, ab ilma (aëre, ejusque ac celi constitutione) natum, munus suum mox indicat. De Tavastorum diis canens AGRICOLA l. c. scribit: *Ilmarinen rauhan ja ilman rei, Ja matakamiehet edeswei. h. e. Ilmarinen pacem (aërem serenum?) & tempestatem tranquillam præstitit, Atque iter facientibus successum dedit.* Socius fere perpetuus, in carminibus mythicis deo *Väinämöinen* adjungitur, quem vel tonasse, vel alia præclara edidisse facinora, nisi hoc comitante, vix reperias. Perpetuo fere epitheto in iisdem carminibus *Seppä faber* appellatur; quæ in igne quoque generando insignes ejus fuisse partes, ostendunt: Adeo ut cum Vulcano Latinorumque aliquam habuisse similitudinem videatur.

VI. KEKRI, s. alia dialecto KÖYRI, (nam prior illa forma Careliis propria est (x)), Episc. AGRICOLÆ l. c. dicitur ex Careliorum mente rem pecuariam curasse: *Kekri se liseis carian caswon, Kekri auxit pecoris incrementum.* In cujus honorem computationes & convivia in eunte hyeme celebrabantur, quæ cum festo Agni Paschalis Judæorum similitudinem quandam habere, non paucis visa sunt; descripta reperiuntur a Pastore hodie *Pudasjerviensi* M. ERICO CASTREEN, in *Diff. Aboæ Sveithice edita A:o 1754, de Territorio Cajaneburgensi*, §. 35. p. 76. Cum hoc festo magnam similitudinem habet illud, quod locis adhuc quibusdam Careliæ & Savolaxiæ, die *S. Olai* celebratur, quo agnus ille sacer *Williamuona* dictus, mactatur & consumitur; quod descriptum legi potest in *Diff. Præpositi hodie ac Pastoris in Leppävirta* M. GUST. FRID. AURENII: *Præsagia tempestatum, quæ colle-*

(x) Ad quorum rationem etiam *Kekritär*, terminatione feminina, (quasi hujus *Kekri* vel uxor vel filia), superioris regionis incolis *spærrum* dicitur.

collecta sunt in Cavelia exhibente, (Ab. 1751.) §. III. p. 13 sqq. Ac non modo locis quibusdam, festum utrumque in unum coaluisse sensim videtur; sed etiam, tempore Papismi, Festum Omnium Sanctorum, cum illo, quod in memoriam veteris illius idoli celebrabatur, confusum fuisse apparet: unde dies omnium sanctorum, hodie etiam quibusdam locis *Köyri pñiwä*, h. e. *dies* idolo illi *Köyri* vel *Kekri* *sacer*, vulgo dicitur. Multis enim locis *Kekri* & *Köyri* promiscue dicitur. Dubitandi vero causa non levis suboritur, annon *Agrorum cultui* potius quam *rei pecuariae*, ille *Kekri* l. *Köyri* praepositus olim fuerit; aut toti forte rei rusticae? Cum agrorum certe cultu arctam rationem habuit festum illi dicatum, tempus illud celebrandi &c. Instituebatur haec celebritas autumnno vergente, post trituram frumenti peractam, dum in paleis & stipulis comminuendis agricolae occuparentur, larga, ut indicavimus esculentorum potulentorumque praebita copia: ita ut festi eucharistici similitudinem, ob felicem annonae proventum celebrati, non obscure prodant. Ex hac celebritate remansit, ut adhuc multis locis, dies post festum vel convivium (sc. *Autumno celebratum?*), quo rustici maxime crapula laborant, *Köyri* appelletur. In carminibus vero antiquis, nullam huius idoli mentionem injectam reperimus.

VII. VÄINÄMÖINEN; qui *Ainemoinen* AGRICOLAE l. c. audit, de Tavastorum diis canenti: *Ainemoinen* *wirðhet* *tacoi*, h. e. *Ainemoinen* *carmina fabricavit*, ab eo ut rei Poeticae tantum praefectus commemoratur. Sed ille non modo Apollinis loco nostris fuit per totam Finlandiam cultus, Poetas Runas suas sive Carmina componere docens, (cujus igitur opem haud raro invocant), Musicae primus auctor, itemque eruditioni, si qua hic fuit, ingeniique culturae, benignam praestans operam; sed longe omnino ampliorem habuit provinciam. Cfr. nuper

nuper dicta, not. (b). *Lyra* quidem (quæ *Randese* nostris) inventionem, disertis verbis vetusta carmina illi adscribunt, ac miram ejus hoc instrumentum tractandi peritium, non secus ac Græci *Orphei* artem, celebrant. *Ignem* etiam ab eo in terram primum esse delatum, eadem carmina innuunt; quæ *Navium* etiam ædificandarum insignem fuisse artificem, perhibent. Una cum socio suo *Ilmarinen* fulminis potentem fuisse, vel hi versus docent, supra jam allati:

*Ësti tulsta Ilmarinen,
Wälkytteli Wäinämöinen.*

Excitavit ignem *Ilmarinen*,
Fulguravit *Wäinämöinen*.

Quæ pluribus deinde verbis exponuntur, mythicisque nugis adornantur; ignis sc. natales, hoc ipsum carmen exhibet. Contendere cum eo ausum deum *Jouckavainen*, juvenem, (quare semper appellatur *nuori*, *adolescens*), severe punivit; de quo certamine plura commemorant carmina vetusta. Sequens vel ideo apposuisse juvabit, quod potentiam *Wäinämöini*s simul adumbrat, atque adeo totius terræ formationem ei adscribere videtur:

*Ennen wanha Wäinämöinen,
Ja tuo nuori Jouckavainen,
Eulit tiellä wasturuta:
Misa aisahän takisti,*

Olim senex *Wäinämöinen*,
Et juvenilis ille *Jouckavainen*,
In via sibi invicem occurebant:
Temo trahæ (*fiimelsång*) temo-
ni adhæsit,

Wembel tartui wembeseesen.

Arcus trahalis (*lofa*) implicabatur
arcui.

Tum *Jouckavainen*, juvenili arrogantia elatus, dixit:

*Se nyt tiellä olkohon
Roka tienepi enämin;
Se tiellä pois poisketkohon,
Roka tienepi wäheksimii!
Muistan meret kynnetyxi,
Sarka jaot saupotupi,*

Ille nunc viam teneat,
Qui majore pollet scientia;
Ille de via decedat,
Qui minus novit!
Memini ego maria arata (y),
Jugera primum mensurata (z),

E

Ilma

Glma pielet pisterni,

Mået myllermøitetypi,

Rivet luoduxi fofohon. h. e. Lapidēs coacervatos.

Respondet *Vainämöinen*:

Lapsen tietä, waimon muisto,

Scientia infantis, memoria mulierculæ.

Ga ei Uron partasuisen!

Nec viri barbati!

Minan on meret fyndámáni,

A me sunt maria arata,

Sarkajaoť sauramani,

A me jugera menfurata,

Glumapieler pistămăni,

A me postes aëris erecti,

Mået muller mōitremåni,

A me montes exaltati,

Rivet luomani fofohon. h. e. A me lapides coacervati.

Comprehendit deinde Jouckavanum, & projicit in stagnum, dicens:

Mitås mußte not luygaat.

Quid iam mihi promittis.

Jos mä luowutan luotteheni,

Si fatum tuum relaxo,

Pyörytän pyhäät sanani. h. e.

Et verba mea sancta revoco?

Fouckavainen respondet:

Eupaen ainoan sisareni,

Promitto tibi sororem meam
unicam.

Rossas tulet fosihin. h. e.

Quando venis procatum.

In alio carmine ejusdem generis, *Jouckavainen*, semper adversus senem Väänämöinen petulans, (nunquam licet impune), provocat hunc ad canendum, his verbis:

Laula, laula Väinämöinen,

Canta, canta *Väinämöinen*,

Syräxi hyröä sufuinen. h. e.

Ede stridorem claro prognate
genere.

Pergit Poëta:

Quod

(y) Intellige *emollita*, (ut ager aratro emollitur), hoc est *fluida* primum *facta*, sive creata.

(z) Scilicet tam vetusti instituti hoc visum poetæ fuit, ut omni hominum memoria prius haberet, a mundi initio, diisque auctori- bus, arcessendum.

Euopa vanha Väinämöinen	Ille vero senex Väinämöine
Harmon kyllä vastaasi,	Strenue satis respondebat,
Varainen on laulantaasi,	Matutinum nimis est tempus cantandi,
Uicainen ilon teori.	Tempestivum nimis, gaudium excitandi.
Leuwaat liijku, pää järifi,	Maxillæ movebantur, caput tremuit,
Kivet rannalla rakovi,	Lapides in littore disrumpe- bantur,
Paet paucku kallioilla,	Saxa crepuerunt in rupibus(cum crepitu diffringebantur),
Väinämöisen laulaissa;	Väinämöine cantante;
Portit pohjalla repäisi,	Portæ septentrionis diffringe- bantur,
Isman kannet katkeeli,	Aëris operculum (quasi cœli fornices) rumpebantur,
Väinämöisen laulaissa.	Väinämöine cantante,

Ex quibus omnibus potentia sua ac magnitudo operum suorum patet. Nomen ejus varie scribi videas; præter AGRICOLÆ supra notatum morem, alii exhibent *Väinämöinen*, (ita nobis videntur poetæ rustici semper vocem efferre), alii *Veinämöinen*, alii *Veinämöinen* l. *Veinämöinen*; qui posteriorem hanc rationem adoptant, foemininum illi sexum attribuere velle videntur, quasi dicas *Wein* (*aquarum*, more Savonum adhibito) *Emöinen* (*Mater* s. *domina*); cui opinioni ita quosdam indulgisse reperimus, ut esset qui in carmine, ubi alia exempla habent ucto *Väinämöinen*, *vir senex Väinämöinen*, semper scriberet *acsa Weinämöinen*, *vetula Veinämöinen*. Cui tamen rationi obstat, primum, quod virile sæpe nomen ac virilia semper opera carmina illi tribuunt; deinde, quod illum ab *aquarum domina* siue dea, expressis verbis eadem distinguant.

Ex. gr. in hoc carmine, quo Lyræ ab eo inventæ, artis-
que suæ eam pulsandi, laus celebratur:

Sitte wanha Väinämöinen Tum (a) senex Väinämöinen
Jsturen itek ripahan, Sedens ipse ad. (vox nobis ign.),
Otti soiton formillehen (formis, Prehendit musicum instrumen-
lenkä) tum digitis suis,

Räänsi löyrän polwillehen, Subvertit curvum instrumen-
tum in genua sua,

Rantelen kätensä alle. Lynam sub manum suam.
Soitti wanha Väinämöinen; Pullavit (lyram) senex Väinämöinen;

Wasta ilo ilolle kawi, Tum demum lætitia læte suc-
cellit,

Soitto soitolle tajuſi. Musica ad musicæ leges con-
gruebat.

Ei ſitå metåſå ollut, Non illud in ſilva erat (animal)
Jalan neljän juorewata, Pedibus quatuor currens,
Korwin koiſelehtawata, Pedibus (ferinis) curſitans,
Jok' ei tullut kuulemahan, Quod non veniret auditum,
Seheſå Jſän iloa, Cum efficeret Pater lætitiam,
Väinämöiſen soitoleſä. Väinämöinen lyram tractaret.

Karhuſin aidalle kawahti, Uſus etiam ſe ad ſepem ſubito
motu applicuit,

Soitettua Väinämöiſen. Tractante lyram Väinämöine.
Ei ſitå metåſå ollut Non illud in ſylva erat (animal,
ſc. avis),

Rahen ſiiven ſuiſkawata, Duabus alis præcipiti motu latum,
Jok' ei tullut tuiſkuttain. Quod non veniret procellæ in-
ſtar (celerrime).

Ei ſitå mereſå ollut Non illud in mari erat (animal,
ſc. piſcis),
Ewån

(a) Sc. poſtquam hominibus omnis generis, inſtrumentum recens
inventum tractandum fruſtra dediſſet.

)

37

(

Erään kuuden kulkewata,	Pinnis sex cursum urgens,
Kaheran waeltawata,	Octo (pinnis nixum) procedens,
Jos ei tullut kuulemahan.	Quod non veniret auditum.
Steckin wein (weden) Emända,	Ipsa etiam aquarum materfamili- as (domina),
Rinnoin ruohollen rojahiti (b),	Pectus ad graminosam ripam, vehementer allisit (præ festina- tione),
Wedetti wesi kiuwelle,	Ascendit super saxum aquæ vi- cinum,
Wahattalehen (wahattensa) wai- woapen.	In ventrem se projecit molestum molimine.
Jestänni Wainämöisen,	Ipsius etiam <i>Vainämöis</i> ,
Wedet juorit silmistähän,	Lacrymæ manabant ex oculis,
Kaseamat kaisiamat karpaloita,	Grandiores oxycocci baccis,
Pyyliämät (pyysiämät) pyyn munia,	Majores attaginis ovis,
Reheille rinnoillehen,	Super generosum suum pectus,
Rinnoistahan poiwillehen,	De pectore in genua sua,
Jaloilla jalkansa päälle.	In strenuos suos pedes.
Putoisit wesi pisarat	Penetrabant aquæ guttæ (lacri- mæ)
Läpi wiiden willa waipan,	Per quinque vellerea tegmina, (quintuplicem vestem),
Sarka kauhtanan kaheran.	Pannicea amicula octo (pal- lium octuplum).

Ornatum magni hujus dei satis lepidum fuisse, ex ulti-
mis verbis concludas. Cingulum autem, Americanorum
more (neque hunc tamen deum solum) pennis contex-
tum gestasse, fidem faciunt hi versus ad Mariam Virgi-
nem, familiari nostris vatibus syncretismo, directi:

Siwalla simanen siipi Rape melleam (c) alam

E 3

Wyöte

(b) Alii habent: Rinnoin ruohoon ajaren, Wederen w. f.

Wyðtā wanhan Wäinämöisen, Ex cingulo senis *Väinämöin's*,
 Wyðtā ainosen Kapeen &c. Ex cingulo sempiterni dei *Ka-*
pet &c.

Morbum scilicet atque dolorem absterfura; contra quem auxilium ejus hic imploratur. Sed locus non permittit de hoc deo plura adferre.

VIII. TURRI vel TURISAS bellatoribus opem ferebat. AGRICOLA l. c. inter Tavastorum deos commemorat, canens: *Turisas annoi wöiton södhast, Turisas dedit victoriam in bello.* Fuitque hic Fennorum *Mars*. Convenire videtur cum Sveonum *Tyr*. In paröcia *Cackis* vel *Eurápää* Careliæ, fertur esse mons *Eyriän Wuori* appellatus, ubi hic deus speciatim putatur sedem habere, & *Eyriän Äijä* vocatur. Fabulantur de ipso accolæ, eum sæpe, imminente bello, exire, & in nubibus tympanam pulsare, quod præsagium belli futuri certum habent. Hujus vero, de cetero, nullam reperimus in carminibus vetustis factam mentionem.

§. VII.

Atque hi fuere Dii veterum Fennorum communes & maximi nominis; præter quos minores & particulares hic illic colebantur. Quales sine dubio fuerunt hi ab AGRICOLA l. c. recensiti Careliorum Dii *agrestes*:

Köndös, qui agros & arva sylvestria (*Juhtat, Sveth, Smedjor*) curabat.

Rongoteus, qui secalis proventui favebat.

Pellonpecko, qui hordeo præfuit.

Egres cui fabas & pisa, rapas, olera, linum & canabim debebant.

Pirankannos tantum avenam curavit.

Item

(c) H. e. vel divino nectare tinctam, vel simpliciter virtute leniendi præditam.

Item, eidem memorati Dii ipsorum *Sylvestres*:

Nyrckes, qui concessit illis sciuros.

Hittavanin, qui timidos lepores illis prædam largitus est. *Hitta* Fennis notat canem fœminam; unde con-
jicere forte licet, hunc Deum, vel Deam, canis more
lepores agitasse.

Tales quoque erant, ut credo, hi Tavastorum dii
peculiares, AGRICOLÆ item memorati:

RAHKOI, deus ecclipsium. (De diis *Kapeet* dictis,
postea dicemus).

LIECKIÖ, qui gramine, radicibus, arboribusque im-
peritabat. Idem videtur ac *Liekiöinen* ille supra §. VI.
not. (t) commemoratus.

AHTI, quem *ex aquis pisces attulisse*, adeoque pi-
scatorum deum fuisse, docet.

KRATTI qui thesauros custodiebat. Hunc a Svecis
mutuatos esse, verisimile est; qui vocant *Skratten*, voce
Islandis malum dæmonem notante. Cfr. *IHRE Glossar. Sve-
ogoth.* in hac voce. Ex domestica majorum traditione, in
terram defossas & reconditas opes ad quendam AARNI
potius pertinuisse credas; quia thesauri hujusmodi defossi
vocantur *Aarnin hauta*, l. *Aarnen hauta*. Quamquam ab
Arre l. *aarnio*, quo nomine hujusmodi thesaurus appel-
latur, ea vox potuerit nasci.

Horum omnium deorum, solus nobis AGRICOLA
notitiam exhibet; nulla eorum fit in carminibus vetustis
mentio. Quin nomina etiam quorundam, ut ejus quem
diximus *Kratti*, *Rongoteus*, *Egres* & *Hittavanin*, linguae
nostræ consuetudini non optime conveniunt.

§. VIII.

Celebrantur præterea in carminibus vetustis Dii mul-
ti alii, quorum nomina nemo hactenus in lucem profer-

re studuit; nec satis liquet, an per totam Finlandiam noti fuerint (d). Huc pertinent ex. gr.

1. KAVEH s. *Kavet* (etiam *Kavob*, & alia dialecto *Kapeb* atque *Kapet*) qui in Carminibus non raro commemoratur. Ad hujus opem, ut, & potentis & benefici, contra morbi vim hujusmodi carmine confugiebant:

Kaveh ennen jaron jaroj, *Caveb* antea juvare valuit,
Kaveh ennen päästön päästi; *Caveb* olim liberationem præstitit;

Mixet sä minua päästä? xc. Cur me non liberas? &c.

Quin ipsius hominis formationem huic adscribere videntur vates, v. gr. cum jubent morbum abire:

Jhosta imehnolaisten, Ex cute (hull) hominis,
Emon tuoman ruumihista, A matre editi corpore,
Karwoista Karwon (l. Kawoin) Ex tergo operis a *Kavob* facti,
tefemän.

Sic alio loco de se dicit vates:

Minä mies Jumalan suoma, Ego vir, a Deo creatum opus,
Suoma kolmen luonnottaren, Opus trium creatricium (e),
Kantama kase kapeen. h. e. Partus duarum e Diis *Kapeet*.

Alio loco sic objurgat serpentem:

Kuin purit Kapeen Karwan, (Tu) qui momordisti tergus (corpus) a Deo *Kapeb* formatum,
Kuin purit ihon imeisen. Qui momordisti cutem (hull) hominis.

Nec raro hominem vocari reperias *Karwa emo* (l. emi) *Kapeen*, tergus (s. quasi formam & speciem corporis) a matre *Kapeb* (h. e. *primaria*) formatum. Quæ simul innuere

(d) Cfr. tamen dicta supra §. VII. not. (s); atque quæ de carminum vetustorum, in hujusmodi rebus, inconstantia monuimus ib. not. (h).

(e) Quid hic voluerit vates innuere, difficile dictu est. Num ex Christianissimi doctrina male intellecta & stulte mutata hausit?

nuere videntur, numen hoc foeminini fuisse genèris? Num naturam significare volebant? Nihil audemus definire.

2. De VUOLAINEN, ferri patre, mentionem jam fecimus (§. V. not. (1)).

3. LEMMINGÄINEN, adjecto epitheto Nuori, adolescens. Num hic cognatus spiritibus dictis *Menningäiset*, de quibus infra?

4. Mentio etiam sæpe fit in his carminibus numinis cujusdam potentis, in mari habitantis, quod proprio nomine non indicato, Uros tantum appellant, h. e. *Virum* quandam *fortem*. Describitur hic ut brevis staturæ, sed admodum robustus & validus; ita ut efficere valeat & audeat, quod non audent, aut valent alii Dii; ne ipse quidem *Väinämöinen* & *Virgo Maria Mater*. Sic ille *scintillam* ignis a *Väinämöine* in terram e cælo dejectam, solus ausus fuit eruere ac tractare, idque nudis manibus ac nullis munitis Chirothecis. En miram ejus in carmine vetusto descriptionem:

Mies musta merestä nousi,	Vir niger e mari surrexit,
Uros (al. Ucko) aallosta yleni,	Heros ex unda emerfit,
Kolmen formen korkeinen (kor- kuinen),	Trinos digitos altus,
Meljän peukalon pituinen;	Quatuorve pollices longus(f);
Wähän kuollutta parempi,	Parum mortuo homine est me- lior (facie),
Katonut' on kauhiambi.	Quin perditio (æternum!) est truculentior.
Jalas' on kivistä kengät,	In pedibus erant lapidei calcei,
Pääs' on paasinen hyperä,	In capite saxeus pileus,
Hirvus kannolla takana,	Coma ad calcaneum a tergo (pendebat),

F

Par

(f) Alii tamen liberaliores sunt, & cubiti longitudinem illi concedunt.

Parta rinnolla edessä. h. e. Barba ad pectus ante (porrigebatur).

Cum certamen deorum *Vainämöinen* & *Jouckavainen* di-remturus esset, alio modo fuit armatus; nempe in carmine supra p. 33. sq. citato legitur:

Ei ennen ero tullut,	Non facta est prius separatio,
Ruin Uros merestä syndyi,	Antequam <i>Heros</i> ex mari e-
	mergeret,
Rautalacsi lainehista;	Galea ferrea tectus ex undis
	prodiret;
Rautafintahat kädessä se.	Ferreæ chirothecæ in manibus
	(erant) &c.

§ MERI-TURSAS (non abhorret nomen ab AGRICOLÆ *Turisas*) qui in mari habitasse dicitur; littoris etiam dominum fuisse, probabile est, quia partalainen, *lit-toreus* vocatur, ac *littoris sui* alicubi mentio fit. Hic compressisse Borealem Nympham dicitur, de qua in sequentibus; pater ita factus infelicis illius novenæ prolis, quam illa peperit. Cfr. infra §. 9. p. 45.

§. IX.

Omitti autem non debent, in hoc recensu, *Deæ*, quæ vel Deorum conjuges fuisse perhibentur, vel alias magni nominis & meritorum diuæ. Inter has commemorandæ sunt:

I. RAUNI, quam tradit AGRICOLA l. c. fuisse conjugem *Uekonis*; quæ una cum ipso detonabat in nubibus, & cum qua ei non melius convenit quam Jovi cum Junone apud *Homerum*: unde alterni fulminis ictus atque fragores. Versus ipsos jam attulimus, §. VI. not. (q). Nulla hujus Deæ occurrit in carminibus mentio; neque definire audemus, quam cognationem nomen suum vel cum voce Fennica *Raunio*, *acervus lapidum*, vel cum nomi-

minibus propriis hinc derivatis habeat, e. gr. *Raunifula* prope Aboam.

II. VEDEN EMÅ, s. VEDEN EMOINEN, *mater s. materfamilias ac domina aquæ*, pisces ex aquis concessit; de qua mentio facta jam est supra, §. VI. p. 35. Papismi tempore sanctissimo Servatoris nomini hoc idolum piscatores adlociabant, ut ex hac patet invocatione:

Kjesus ja Weden Emoinen,	JESUS & Aquæ Domina,
Läherä kalainen parwi,	Mitte piscium gregem,
Apaille aivotuille,	In tractum piscaturæ (notwarp)
	a me electum,
Muinaisill' wero: wessille.	In aquas olim mihi lucrosas.

Nisi eandem ipsam credas alio nomine *Vesi Hiisi*, Aquæ Dæmonem fuisse appellatam, conjugem saltem hujus fuisse habitam, non est improbabile: ac nomen ipsum *Hiisi*, masculinum ejus dæmonis sexum indicare videtur, a piscatoribus formidati. Favet huic opinioni, quod in carmine, quo piscator Lyræ inventionem a *Vainämöine* factam, celebrat, nervi ejus dicuntur desumpti *Jouhista hywän orihin, Hiurista Hijen Emännän, Weden wahoista wälitut: Ex setis strenui equi, Ex coma dei Hiisi matrisfamilias, Ex aquæ spumis (prole?) selecti.* Quæ utique aquæ præsidem designare videntur. Aliud carmen hujusmodi, habet: *Himurista Hijen hirmen, Karwoista meri Kateen, Ex capillis dei Hiisi cervi, Ex pilis invidæ maris deæ.* (Rati, dea invidiæ in carminibus passim commemoratur. Unde *Kadehtia*, verb. *invidere*, & *Kadeh invidus*). Num celebratus etiam ille *Uros*, de quo supra §. VIII. p. 41, idem ac hicce *Wesi Hiisi*, cujus nomen ipsum potentiam ac ferocitatem suam indicat? Aut num diis, aqua non minus abundavit quam terra? Sane contra ulcerum vim in carmine quodam invocatur deus marinus, qui utrum a supra nominatis diversus sit nec ne, haud liquet;

Sala poika Väinämöisen,

Occulte fili (spurie?) Väinämöinis,

Moista miekasi merestä,

Extolle gladium tuum e mari,

Lapioksi lainehista;

Ligionem (tridentem? qualis Neptuni fuit) ex undis;

Jollas ruhtat rupia,

Quo castiges scabiem,

Eli painat paisuita!

Aut deprimas ulcera.

Hos versus vel ideo adferendos duximus, quod cæterum vel conjugum vel liberorum Väinämöini adscriptorum, nulla reperimus in carminibus vestigia. Nescio an alius ab horum alterutro fuerit Näcki, ad Svecorum forte morem ita dictus; quem etiamnum superstitiosi aquis præfidere, & insidiari natatoribus eosque submersos & suffocatos ad sua regna sæpe trahere, credunt. Quod Abti, cujus AGRICOLA meminit, eandem habuit ac Veden Emä provinciam, nec illius ulla sit in carminibus mentio, aut hodie vestigia cultus ejus ulla apud piscatores superstitiosos reperimus; credi forte possit, nomen fuisse aliud ejusdem dei aut deæ. Confirmat hanc conjecturam, quod ex *Descriptione Lapponie* Msc. SAMUELIS RHEEN adfert SCHEFFERUS l. c. C. X. p. 107. Sädana stenar (idola) kalla the, then första Storjunkaren, then andra hans Ätte eller qwinna, r. *Talium lapidum primum vocant Storjunkaren, secundum Ätte ejus, id est conjugem.* Quæ si vera sunt, (nam vox in Lexico Lapponico egregio, nuper edito, non comparet), Ätte l. Abti Lapponum lingua *feminam* aut *uxorem*, idem fere ac nostris Emä l. E-möinen, significat; flexum forte ab Akka, voce (& apud Fennos & Lappones) idem denotante, unde hoc nomen apud veteres Tavastos aquæ deæ adhæsisse, existimes; nihil tamen audemus definire.

III. POHJOLAN EMÄNDÄ, *materfamilias Borealis sedis*, supra jam a nobis commemorata est. Ejus sæpe fit in carminibus vetustis mentio; partim ut matris matrum

lorum ac incommodorum, partim ut ea avertere & superare potentis; cujus igitur opem videas in iis implorari. Etiam nomine eam nonnunquam appellant, vel *Louhi* l. *Loveatar* s. *Lovebetar*. Uxorem Boreæ fuisse, verisimilitudine non caret. Itaque in carmine quodam dicitur:

Porto Pohjolan Emändä, Meretrix (impudica?) Borealis
Lovehetar (al. Loveatar) wanh sedis materfamilias,
ha wainio, *Lovebetar* vetula mulier,

Tefi tuuli tiineheri, Fecit gravidam ventus,
Uhwä Eohulliseri &c. h. e. Ventus- acris prægnantem &c.

Peperisse porro novem filios narratur, omnes deformes & aliqua parte corporis mutilatos; quod etiam nomina indicant, quæ iis dedisse dicitur, *Ruho*, *Ramba*, *Perisofia* &c. (*tardus præ nimia mole corporis*, *Captus pedibus*, *Plane cæcus* &c.): maligna tamen omnes erant indole, ac sagittis homines infestabant. Videtur morborum describi genesis. In alio carmine etiam *Lupi* & *Canis* iracundi ejusdem proles vocantur. Cum hac fabula cognationem habere illa videtur, quam aliud carmen narrat, cujus hoc est initium:

Syntä Neitö Pohjolassa, Nata fuit virgo in boreali sede,
Jumbi Ehlundä kylässä, Puella in frigido pago,
Jok' ei suostu sulhaisiin, Quæ non assensit procis,
Miellyi miehiin hyviin &c. Probavit viros egregios &c.

Postea vero, præ libidinis æstu in mare se præcipitavit, ubi a deo *Meri-Tursas* compressa, peperisse dicitur novem filios, pessimi moris, & maligni patris sui indolem fervantes; inter quos recensentur *frigus*, *vulnera a frigore inflicta* &c. In aliis carminibus Borealis istius sedis dominam invocare reperiuntur, ut auxilio adsit, imprimis contra ignis violentiam; ut in hoc exemplo: *Nou-*

Housse Meitonon norosta,
 Vuotehilda hyisen pojan,
 Zäisen pojan lappeasta;
 Bedä viittasi wilusta,
 Hameensi hallan alda &c.

Surge Nympha e lecto,
 E cubili nivosi juvenis (Boreæ)
 Glacie cooperti filii e toro;
 Subduc togam tuam frigori,
 Pallam tuam gelu furripe &c.

Pura adducere verat angustia paginarum.

IV. TAPIOLAN s. MEHTOLAN EMÄNDÄ, *Aula
 sylvestris materfamilias atque domina, Tapionis conjux, in
 carminibus vetustis, a venatoribus sapius fere invocatur,
 quam ipse Tapio; imprimis cum non sævas feras, Ur-
 tum, Lupum &c. sed Lepores, Aves &c. insidijs petunt.
 Hujusmodi igitur sylvestrem prædam vocant Emon wil-
 ja, Matris annonam vel donum. Nomen illi dant vel Hon-
 gas, (quasi Nympha abietis s. sylvæ abiegnæ domina), vel
 Mielus (quasi benigna, facilis). Prioris appellationis in
 his exemplum est:*

Mehän kuldainen kuningas,
 Hongas ehtosa (ehosa) (*) E.
 mändä &c.

Sylvæ auree Rex (Tapio ipse),
 Hongas in indagando (bestias)
 domina.

Posterioris vero, & multo frequentioris, hæc adponemus:

Voi Mielu, Metän Emändä,
 Quo tarka Tapion waimo &c.

O Mielu, Sylvæ materfamilias,
 Acer illa Tapionis uxor &c.

Et alio loco:

Mielus Mehtolan Emändä,

Mielus Sylvestris fedis materfa-
milias,

Tapiolan tarka neito,
 Bedä riistasta rekä,

Aulæ Tapionis strenua Nympha,
 Adduc penus (tui, sc. bestiarum)
 vehem,

Tawaroista taluttele,

Opum tuarum ductita (sc. co-
piam);

Rohden kulta langojani &c.

Versus aureos (dilectos mihi)
laqueos meos &c.

V.

(*) Al. tamen habent ehliä, pulcra.

V. SUCKAMIELI, amorum Dea, puellarum animos demulcens erga procos, & vice versa. Cujus opem implorabant hunc in modum:

Suckamieli mielen säändäjä, Suckamieli animorum mutatrix,
 Miesilläs tuon mieli haudo, Melle tuo animum fomenta,
 Haudo mieli mi teridmän, Fomenta animum sensucarentis,
 Armahani armottoman &c. h. e. Amici (l. amicæ) immitem &c.

VI. De VUOLAHATAR, ut & conjuge suo *Vuolainen* supra commemoravimus §, V. not. (1) & §. VIII. (g). Conjugia deorum dearumque, ex mente nostratium non fuisse sterilia, & ex jam dictis patet, & multis præterea exemplis doceri posset, si locus permitteret.

§. X.

Hi Dii Deæque bonæ plerumque erant frugis, & in cultores suos, ex mente nostratium, natura sua benefici; quare variam ab ipsis opem ad commoda vitæ pertinentem, exspectabant precibusque flagitabant. Sed erat quoque majoribus nostris res cum spiritibus & naturis quibusdam plane maleficis; a quibus varia mala & damna sibi metuebant; quæque hoc solum nomine placare studebant. Quamquam non facile est ubique definire, ad quam præcipue classem dæmon aliquis, in vetustis carminibus commemoratus, pertinere debeat; quod & boni aliquo pec-

(g) Narrat SCHEFFERUS l. c. C. IX. p. 93. ex TORNÆO (cfr. hujus Beskrifva. öfwer Torned och Remi Lappmarker, typis impr. Stockh. 1474. 8:0, p. 15. sqq.) in medio marchie Tornensis olim celebrem fuisse Seitam (idolum) Wiron (Wiron?) Uta dictum, quod anum Livonicam significat, (etiam Fennice). Hunc omnes circumjuncti Lappones coluere. &c. Si Fennis etiam hæc dea culta fuit, ab Estonibus, quorum genti regionique forte nomen dedit, (Wiron maa, Wirolaiset), ad nostros delata, Terram ipsam significasse probabile est; quam nostros olim adorasse, supra docuimus, §. V. p. 16. Exstat ad terræ dominam precatio, qua rogat eam castrator, ut equo jam posternendo, cubile quietum concedat: Anna maata Maan Emändä, Anna maasti aldhiri. Permitte subare, Terræ domina, Concede terram tuam propitiam.

peccato offensi, iratiores interdum essent, & mali quoque sæpe cultoribus suis, sibi mancipatis, favere putarentur. *Diabolus*, quatenus est hostis DEI & hominum spiritualis, peccatique auctor, ipsis ante Christianismi tempora ignotus quidem erat; ut & sedes ejus infernalis. Variis tamen noxis corporalibus, quas vel ipse immediate, vel per homines sibi addictos, Magos videlicet & Sagas infligeret; malus quidam genius satis innotuit etiam Fennis paganis; quem sub nominibus *Lembo*, *Piru*, (Genius, ad ejus familiam pertinens, hinc vocabatur *Piirulainen*, *Pahalainen* &c.) *Perkele*, *Peijakas*, l. *Peijanen*, *Paha Kurki*, *Pendele* &c. innuebant (b); non secus ac Lappi illum sub nominibus *Fuodno*, *Stalo*, *Pärkel* &c. aversantur. Esthonibus est *Kurrat* l. *Kuratti*, quod vi vocis idem notat ac *Sin Unde*, sive *ὁ πόνος*, seu malus (i).

Hunc

(b) Negare tamen omnino nolumus, quædam horum nominum olim ad dæmonem forte aliquem pertinuisse inter deos gentis cultum, ac post tempora Christianismi, ex odio idolorum, sensu pejore adhiberi cœpisse; quod de *Hijsi* supra observavimus. Sic in carminibus interdum deus aliquis, v. gr. *Tapio*, simul *Lembo* vocari videtur, ita ut hanc vocem dæmonem in genere, non modo malum illum significasse, credas. Vox etiam *Piru* cum Deo *Perun* l. *Perum*, fulmen notante, a Novogordenibus olim cultus; & *Perkele* cum summo deo Prussorum veterum *Perkuno*, aliquam habent similitudinem. *Perku* Esthonibus hodie significat infernum, s. sedem diaboli. *Occopirrus*, quem VAISSELIUS in *Chronico Prussico*, supremum fuisse Prussorum nomen docet, ab illo forte *Peruno* & *Percuno* diversus non fuit. Cfr. HARTKNOCH alt und neues Preußen I. Th. VI. C. MÖLLER Beschreibung des östl. u. westl. Preußen p. 81. Sic etiam *Peijanen* l. *Peijakas* forte primum deum inferorum, *Plutonem*, significavit; unde adhuc *inferiæ*, (*Grafö*) *Peijaisset* l. *Peijahaisset* vocantur, quasi festum huic deo sacrum, cujus regni mortuus factus sit incola, quoque huic propitium illum reddere studebant.

(i) Malus enim *Kurri* Esthonibus dicitur. Habet hæc vox similitudinem quandam cum deo veterum Prussorum *Curcko*, (Cfr. HARTKNOCH l. c. C. VII.), *Kurki*, quod Fennis spectrum & terriculamen.

Hunc Magi ipsi tanquam suum socium & auxiliatorem, ad bona vel mala præternaturalia procuranda advocare videntur; quem sic in carmine hoc describunt:

Ei minusa miestâ lieneß,	Non in me virile robur esse
	queat,
Jos ei tuosa weickosani,	Si non in illo socio meo,
Joka Hiisä asupi,	Qui in Hiisä sede (cum divis)
	habitat,
Joka wuorisa walaesopi.	Qui in montibus vagatur.
Ei tamminengan kuirickä,	Ne quercina quidem clava,
Luuta polwesta porota;	Valet os elidere (cum dolore)
	ex ejus genu;
Ei waffinengan wekäkä,	Ne æneus quidem mucro,
Weda werta hartioilda;	Valet sanguinem extrahere ex
	ejus humeris;
Ei pohjanengan pahembi,	Nec boreas intensissimus,
Hiusta formilda kohota rc.	Valet capillos levare ad aures
	ejus. (Scil tam durus & solidus
	est).

Mali generis numen etiam fuisse credas deam SYÖ-JÄTÄR, non raro in vetustis carminibus commemoratam, ipso etiam nomine (quasi dicas *consumtricem*, *corrodentem* & *exedentem*), id innuente. Ex hujus sputo in mare demisso, *serpentem aquaticum* enatum fuisse fabulantur; qui alio loco dicitur Ninta solki Syöjättären, Paholaisen paidan naula, *Fibula pectoralis deæ Syöjättär, Mali-dæmonis indusii fibula*.

Ex malis hujusmodi dæmonibus fuit etiam quidam Satyrus silvestris, LIECKIÖ nuncupatus, (alius omnino, ut videtur, ab illo cujus AGRICOLA l. c. meminit; cfr. §. VIII). Pingunt hunc, homines in silvis ter-

G

rere

tum notare docet JUSLENIUS (*Lex. hac voce*), & *Paha Kurki* (malus genius) cognatum vocabulum videtur, ut & Fennicum vocabulum *Kurja, miser*.

rere & in errores inducere, varias assumentem formas & voces, nunc sub specie graculorum latrantem, nunc sub forma canum, hominum, ignotarumque volucrum apparentem. Ab igne nomen habet, ob celeritatem qua fertur; licet enim est *flamma*. AJATTARA I. *Ajattaro*, est similis malus genius silvestris, sed foemini generis, terribilis, celer, & homines in errorem inducens. His geniis comminiscendis occasionem forte dedit notum illud meteoron, nostris licet in terris rarius, quod *ignem fatuum, erraticum aut ambulonem* Physici dicunt. Nostros autem rusticos lusisse, minus mirari convenit, cum etiam non multo sanius SENNERTUM & CARDANUM Philosophatos esse, constet; qui animas mortuorum, aut cacodamones esse tradiderunt, malignitate sua viatores vexantes. Vid. KRAFT *Prel. in Phys. P. III. C. V. §. 271.*

§ XI.

Sed nondum est finis Theognosiae Fennicae superstitionis. Nam praeter istos Deos, fingeant sibi adhuc inferiores quoque aliquos Spiritus, sive Genios ac Dæmones (*k*), quibus etiam vim male & benefaciendi tribuebant; quosque sibi faventes reddere studebant.

I. *Haldia*, sive genius familiaris, seu rector & praefes, Svecis *Hä*. Fuerunt hi velut Dii locorum apud Romanos; nam cunctis locis, domibus, villis, suum majores praefecere rectorem, qui tanquam hospes invisibilis ibi cum quodam imperio commorabatur. Lacus sylvestres, praesertim minores, talem singuli putabantur habere praesidem; quem quidam piscatores adipe phocæ fugare

(*k*) Difficile quidem est ubique definire certos limites inter genus utrumque; quod ipsi Dii gentilium non omnes ejusdem essent dignitatis aut potentiae: sed tamen illæ naturæ, ac quædam inprimis, quæ in hac §. enumerantur, inferioris omnino fuerunt generis.

gare se posse putant. Imo cuique homini suum Genium familiarem, tanquam rectorem adesse, superstitioni autumant; cujus instinctu & ope, consilia & cœpta successum habere arbitrantur. Quamobrem hominem enthusiasmo percitum, qui se habet ut fanaticus, ajunt esse *Haldioisa*, seu *incitatum ab hoc rectore*. Hinc venatum profecturi, eum hujusmodi verbis ducem ad vocant:

<i>Nouse luondoni lowesta,</i>	Surge ex rima naturæ meæ,
<i>Riven alda Eilu siluä,</i>	De loco tuo sub lapide patule,
<i>Paaden alda paicka pessi,</i>	Subter cippo mi genie decore,
<i>Hongan alda Haldiani!</i>	Subter abiete mi rector!

Due päälles palawa palazc. h. e. Indue indusium ardens &c.

II. *Tontu* sive Lar, a quo magnam expectabant opem & curam rerum suarum domesticarum; qui sæpe damna avertibat, & varia bona procurabat, cum propitio esset animo; at offensus tumultuabatur. In quibusdam domibus putabant dominari Larem masculum, in aliis foeminam; cur vero monoculum esse perhibeant, nescio. Nomen a Svecis mutuatum, suspicandi præbet ansam, hunc larem Papismi forte tempore primum nostris innotuisse; quibus ejus loco, hætenus, prius tantum illud genus cultum fuisse videtur, scil. *Huonen-Haldia*, custos nempe s. *præses domus*.

III. *Maabiset*. Hi erant iidem, qui Svecorum *Elsmor* & Venedorum *Barstucci*, Germanorumque *Erdmängen*, seu homunculi subterranei, qui certis in locis, sub arboribus, lapidibus, & domuum liminibus, hospitari creduntur. Horum favorem variis captare muneribus fuit necesse. Quoties cerevisia coquebatur, vel panis pinsebatur, his primitiæ debebantur. In conviviis & festis nefas erit eorum oblivisci. Si felicem rei pecuariæ successum materfamilias exoptabat, lactis participes hos fieri

ri oportebat. Qui in novam domum commigrabat, ante omnia, quando primum illam intrabat, debuit incurvare se ad omnes angulos, & salutare hos incolas subterrestres, si in illa domo salvus & incolumis degere cuperet, & litare illis sale, zytho & pane. Si quis urina mittenda aut alio profanationis genere conspurcabat domicilium eorum; ut impune id laturas esset, timere debuit, morbis vel alio infortunio tale crimen luiturus, Lappo quoque sub focum suum, vel limen tentorii, tales degere credit. Adeo ut mirum sit, tot gentes in futilibus stultisque his nugis adoptandis consensisse.

IV. Capeet, fuere ejusmodi maligni dæmones, qui cuncta voracitate sua consumeabant, remque familiarem in arctum redigebant. Unde verbum *kapeet* significat coarctari. Sed non modo hominibus hi noxii erant, verum ipsam Lunam aggredi audebant; unde eclipses ejus oriri credebantur, ac remansit hodieque phrasis *syddän*, *Luna exeditur*, h. e. *deliquium patitur*. Hinc timor ridiculus; non secus ac Sinensibus, quos solem & lunam, a dracone quodam cœlesti eclipsis tempore consumi, credere ajunt. Haud sapientius Græci olim & Romani eclipses ex veneficarum vi oriri putabant, quæ cantu suo lunam cœlo deducerent, quamque tinnitu æris juvari posse credebant. *Kapeet* hos, piscaturæ etiam deditos fuisse, plura carminum loca indicant; sic alicubi dicitur *Kapeet* *kalalle lârî*, *Kapeet piscatum proficiscebantur*, & alio loco mentio fit *tractus aque ubi piscatum Kapeet exercebant*, *Kapeen* *kala wesi*: victu opus habuisse largo, ob voracitatem sc. suam, videntur. A Deo autem *Kapet* l. *Kaveh*, supra commemorato, benefico, diversi omnino fuisse videntur!

V. Menningâiset, erant aliud genus dæmonum & spectrorum, qui in montibus, locisque solitariis agere putabantur; hominesque terrere,

VI. Paara, Sveth. *Viðran*, est dæmon factitius, quem veneficæ ipsæ creare putantur, & ad ferendum lac & butyrum cogere. Etiam has nugas, Svecis nostros debuisse, nomen ipsum indicare videtur; Papiæmi igitur forte ætate, apud nos haud superiores. Modus construendi hujusmodi animalis talis dicitur esse: Caput formant ex infantis galero, qui variis & multicoloribus laciniis oppletur, in quo conditur etiam hostia, ab aniculis in Sacra Synaxi ore accepta, cujus sc. ope vitam ipsi daturæ sunt. Stomachus ex linteo tegumento capitis foeminarum fit; qui stupa farcitur. Huic tres fusos l. rhombos (*fländor*) divergentes adfigunt. Quo facto, opus hocce præclarum portatur ad vestibulum templi, summo mane diei cujusdam dominicæ; ubi tenetur aliquantisper, deinde circumitur templum novies, identidem mustitando: *Synny Paara!* h. e. *nascere Paara*. Brevi post, vitam, scilicet, accipit, salitque tribus pedibus. Tunc ajunt ad ipsum:

Ranna woita, kanna maito,
Tuo woita wuoren eufso,

Affer butyrum, affer lac,
Affer butyrum, montis avia
(anus),

Piimäa pieun emändä!
Päästä piimen pindehestä,

Lac concretum uxor diaboli!
Libera lac-coagulatum ab angustis,

Maido happaman hallusta (*). Lac a dominio acidi.

Hujus possessor deinde abundare semper creditur lacte & butyro. Mucorem unctuosum flavum, *Linn. Flor. Sv. N. 1282*, statuunt esse hujus excrementum; & nugantur, si quis talem virgis cædat, ac alternatim igne torqueat, ipsam cogi ut prodeat veneficam, & pro foetu suo oret.

(*) In omnibus hujusmodi carminibus a nobis allatis, eam servavimus orthographiam, eamque dialectum, quam exempla nobis aliunde acquisita, præferebant; quod sæpe non sine incommodo, dialecto alia indui queant. Plurima dialectum Savonicam produunt; quod in ea Provincia maxime vident.

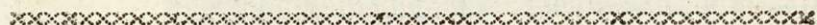
§. XII.

Auxilium, quod a Diis suis, majores nostri, tempore paganismi expetebant & sperabant, nequaquam fuit Spirituale aliquod bonum, ad salutem animæ pertinens, de quibus rebus, utpote verbo Dei destituti, nullas sibi formare poterant ideas; sed totum spectabat commoda vitæ præsentis: temporaliaque solum curantes, Deos suos colebant. In tam spissis autem superstitionis tenebris licet constituti, non tamen omni prorsus naturalis Theologiæ luce caruisse censendi sunt. Habuisse aliquam, quamvis debilem, cognitionem de Numine quodam summo & omnipotente, videntur, auctore rerum omnium; quem in carminibus suis vocant *Uvoja* & *Raisiwalda*, hoc est *Creatorem* & *omnipotentem*. Nisi quis loca carminum veterum, ubi hujusmodi voces occurrunt, post Christianismi tempora interpolata esse existimet; quod quidem pernegare haud conabimur. Notionem tamen aliquam de creatione mundi habuisse, atque omnium rerum initiis divinæ potentiæ adscribendis, etiam locus ille de *Väinämöine* supra adductus §. VI. p. 34. indicare videtur, quem Deum aliud carmen vocat *Totius mundi opificem*, (qui *tundendo*, prout in officinis ferrariis fit, illum formaverit), *Aëris operculi* (coeli) *fabricatorem*, *Raisen mailman tasoja*, *Ilman kannen kaskuttaja*. Verum, uti diximus, interpolationem nullam fuisse experta, præstare haud valemus. In eo vero maxime errarunt, quod hoc Numen œconomiam universi, & curam præcipue hominum, delegasse certis ministris & spiritibus finitis, se inferioribus, putarent, quales ipsorum Dii erant.

De *immortalitate animæ* & *vita futura*, obscura quoque notione quadam gavisos fuisse, probabile est. Obscuram dico, quia multis superstitionis nugamentis circumlecta erat. Existimabant enim majores nostri vitam
illam

illam futuram similem esse huic præsenti; adeo ut quibus negotiis occupati fuerant in hac vita homines, iisdem etiam in futura addictos fore, putarent; victu & amictu ibi opus fore æque ac in hac; conjugio aliisque carnis oblectamenti locum esse, &c. Hinc in *regno illo mortis*, Tuonela, eadem omnia atque in terra, carmina docent adfuisse: mentio fit, non modo *piscium mortis regni*, Tuonen Hauki &c. sed etiam *bordei ibi crescentis*, Tuonen otra l. ohra. Cfr. quæ supra de *Peijakas & Peijaiset* diximus, §. X. not. (b). Hinc est, quod defunctis arcum & sagittas, arma & solita utensilia, ajunt, in sepulcro, ad caput reposuisse, atque ipsis cibum & potum obtulisse; quod animos eorum iis locis delectari post mortem, in quibus vivi maxime commorabantur, autumabant; quod Thesauros suos, ubicunque reconditos, identidem visitare perhibebant. Qualibus fabellis adhuc vulgus delectatur ubique, & quarum nullus finis est, si aures iis audiendis adhibeas.

CORRIGENDA.

P. 7. l. 13. *necefferunt*, l. *recesserunt*. Ib. l. ult. leg. *idolomania*. P. 14. l. 15. *queant* l. *queat*. P. 30. l. 21. *aureæ* l. *auree*. P. 31. l. 14. *Latinorumque* l. *Latinorum*. P. 37. l. 6, post *ripam* dele comma. l. 20. *Jaloilla jalkansa*, l. *Jaloim jalkainsa*.

